

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
BUDAPEST, V., KOHÁRY-UTCA 4., II. EM.
Telefonszám: Lipót 974—24.
Minden pénz a lelkeszi hivatal címére küldendő.

Felelős szerkesztő:
JÓZAN MIKLÓS
Munkatársak:
Botár Imre
Buzogány Anna
dr. Csíki Gábor

Megjelenik navonkint.
Előfizetési ára:
Egy évre . . . . . 4 pengő

Torda: 1568. **HATÁRKÖVEK** **Pozsony: 1848.**
az unitárius egyház történetében. Ezekben a helyeken mondotta ki az országgyűlés előbb Erdélyre, azután egész Magyarországra nézve, hogy az unitárius vallás bevett vallás (recepta religio).

Mustármag.

— Minden magnal kisebb; de ha megnő, terebélyes fa lesz belőle.“ Máté XIII. 32.

Urunk Jézus Krisztusnak az Isten országáról mondott szebbnél-szebb példázatai között ez a legkedvesebb. Nem is szorul bővebb magyarázatra. Beszél az magamaga helyett. Minden szava, minden betűje elevenítő lélek. A próféta szerint: „Példázatra nyitom meg ajkamat. Napfényre hozom, ami rejtve volt világkezdet óta“.

Hasonló a mennyország, Istennek országa, a mustármaghoz. Ott is van az ici-pici magocska a Krisztus tenyerében. Hogyha kitárná a tenyerét és a szelek szárnyára bocsátaná, ki tudja: mi lenne a sorsa az élet vad zivatarában annak a picinke mustármagnak? De neki gondja van rája. De neki célja van vele. Csontos tenyerében gyengéden takargatja: még a kóbor szellőtől is védi. Azután újra meg újra szeretetteljes mosollyal tekint rája és meg-meglegyinti szájának illatos lehellelével. Kiválasztja a legszentebb talajt: az emberi szívet, abba veti bele a picinke magot, a hit mustármagját, a jó remény fejében.

Elvetette hittel, Öntözgette hiven az ég harmatával. Simogatta lágyan lehajolva hozzá napsugár csókjával. És nagyra növelte keserű könnyek közt, szent vérével hullatva . . .

És megnőtt a kicsiny mustármag. Terebélyes nagy fa lett belőle. Neve: Keresztény Anyaszentegyház. Nagy fa lett belőle. *Rászállnak az ég madarai s fészket raknak ágaira.*

A mi imádságos lelkeink ezek az égi madarak. Otthonos nyugalmat, erényhet ad nekünk az ősi fészkek, melyben az átvonuló vihar után újra fel-felcsendül a dal, dicsőítve a mindenség Urát, az örök Alkotót . . .

Amit ötven évvel ezelőtt egy pár buzgó lélek itt, a Rákos futó homokjában elvetett jóremény fejében, az is mustármag volt. Minden magnal kisebb. Elvetették hittel. Öntözgették hiven az ég harmatával. Simogatták lágyan lehajolva hozzá napsugár csókjával. És nagyra növelték keserű könnyek közt, véres verejtékekkel . . .

És megnőtt a kicsiny mustármag. Terebélyes nagy fa lett belőle. Neve: Budapesti Unitárius Egyházközség. Ami benne mulandó, hulló lomb és sárguló levél: az emberi mű — munka. Ami benne örök: az a — Krisztusé. Szerkesztő.

Szentek Egyessége.*(Charles Hargrove).*

Isten házában a mi hitünk és idvességünk dolgaival foglalkozunk. Mulandó földi érdek nem köti le a mi figyelmünket, amidőn azokra gondolunk, akik már megfutották a földi pályát s elhivattak egy magasabb szolgálatra. Úgy tetszik nekem, hogy a mai szent napon mind itt vannak körülöttünk. Itt vannak, akik valaha velünk együtt imádkoztak. Itt vannak, akik pénzt, időt, fáradságot nem kímélve, ifjui lelkesedésük legjavát szentelték a közös oltárra.

Isten igéje, zsoltári dallam nem csendül többé ajkukon Barátságos tekintetük sem köszönt immár a kapuban minket. Nem csoda, ha szinte fáj a szívünk, hogy többé nem láthatjuk őket. De amit a föld meglagad mitőlünk, azt megadja nekünk a jószágos ég, amikor mi is a mi atvínkhöz takarítottunk. Ott — Ábrahám kebelében — a szentek egyességében, az élő Istennel egybeforrva, élnek a meghaltak is.

Bontakozzunk ki hát, szeretteim, bár egy pillanatra a földi érdekek durva szövetségéből. És merüljünk el az örökkévalóság boldog szemléletében, ha megakarunk szabadulni a halál féltelmétől Nincs halál annak, aki nem a mának él. Testünk elporlad, de a lélek nem kószol halált. Dermedő kezünk ha nem is érzi a reá nyomott bucsu-csókot, egymást szerető lelkeink ölelkezni soha meg nem szűnnek.

Itt vannak . . . Itt vannak, akik valaha velünk együtt imádkoztak. Szentek egyessége — életben halálban : P. b.

Ima.

Mindenható Isten! Örök forrása létnek és életnek! Megtartónk, gondviselőnk! aki magadat kivált gondolkozó lelkünkben nyilatkoztattad ki, kit Jézus a maga és emberiség atyjának és istenének nevez, és aki előtt mi e pillanatban áhítatos érzések közt imára s lelki áldozatra borulunk le. Égi felség, egyedüli Ur! Legyen szent, szent, szent a te neved! Aldassál és dicsőíttessél általunk most és mindörökké!

E hely ünnepélyes csönde, a szívek égi békéje, hozzád szálló gondolataink, s a föld és világ bajaitól elfordult elménk, dobogó keblünk s reszkető ajkaink, mind, mind azt súgják nekünk, óh Isten, mind azt éreztetik velünk, hogy a te közeledben vagyunk, hogy a mindenség alkotója, az eget egében lakozó előtt állunk, hogy mi e percben lelked ihletése által, veled egyesülve, hozzád és szeretetedre méltó, jó gyermekeid vagyunk!

El-elmerülünk olykor, óh Isten, a világ anyagi gondjaiban, érzéki dolgok miatt sokszor feledkezünk meg rólad, ki a fellegek utját kormányozd s napod áldott sugaraival a teremtést élteted, mintha önmagunktól önmagunknak végső célja lennénk; nem marad avagy csak egy parányi hely is szívünkben számodra, lelkünket egészen a földiség foglalja el, s botor elbizakodottan kérdezzük az ó-testamentom

kevélyével: kicsoda az ur, hogy engedelmeskedjem öneki? Ilyen önmegfeledkező tud lenni gyakran az ember, akit te képedre és hasonlatodra, a teremtés koronájával alkottál!

De e nagy órában nem így vagyunk, óh atyánk! Itt nem ragad magával a világ zajos árja, e percekben nem bajlódunk mulandó jókkal, földi kincsre nem vágyik égiet kereső szívünk. Rád függesztve szemünket, királyi székedben szent arcodat látjuk, keresztény gondolatokkal elfoglalva, hívó szavadat halljuk: »Jertek én hozzám, kik megfáradtatok, és én megnyugtatlak titeket!« Téged keresünk, veled társalkodunk s ez órában a hit és keresztény vallás hívei, szent fiadnak Jézus Krisztus tudományának követői vagyunk. Köszönjük neked e perc üdvösségi örömét, óh Isten!

Köszönjük neked lelkünk mélyéből, hogy szolgálóddal, ki mint a szent föld zarándokai, a messze távolból jött hozzánk, s te imádásodra borulhatunk. Számunk csekély volta nem aggaszt, mert szent fiad biztató szavait halljuk, melyeket ő kevés számú tanítványaihoz intézett: Valahol ketten vagy hárman az én nevemben egybegyűltök, közöttetek vagyok én és mind a világ végéig veletek leszek. — Imádságainkban is az ő oktatásait követjük, kinek szavának szelid hatalma előtt tisztelettel meghajlunk. A mi imánk szívünk megtisztult érzése, keresztényhez és minden jó emberhez illő kegyes gondolatok, embertársainknak, mint önmagunknak szeretése, jóra és szépre való szent elhatározás, foglalkozásaink töredelmes megismerése, másokéinak kímélő megbírlása, és megbocsátás, szent fiad életének és példáiának követése, s a te neved dicsőítése. — Vedd kedvesen ez imát és áldozatot tőlünk, együtt imádkozó gyermekeid től, óh szerető szent atyánk, édes jó Istenünk, fiadnak Jézus Krisztusnak nevében töredelmesen kérünk.

Mi atyánk! . . .

Budapest, 1876 október 22.

Ferencz József
unitárius püspök.

Ötven év krónikája.

„Emlékezzünk régiekre,
Schtyiából kijöttekre,
Magyaroknak eleikre,
És azoknak vitézségekre! . . .“

Budapesti unitárius egyházközségünk történetében egy olyan mértföldköhöz jutottunk, amely mellett közömbösen nem haladhatunk el. Ebbe a mértföldköbe a római L betű van bevésve, amelynek számszerű értéke: Ötven.

Egyházközségünk, mint fiók-egyházközség, a kolozsvári unitárius anyaegyházhoz csatlakozva, 1876. Husvét első napján alakult meg az E. K. Tanács által 1876 január 6-án jóváhagyott szervezeti szabály alapján. Első dondnoka volt Ha jó s János belügymin. osztálytanácsos, akinek a neve ott van a kapubejárat fölött a márvány emléktáblán, és Buzogány Áronnal, az első titkárral és lelkipásztorral együtt be van iktatva mindnyájunk szívébe. Első pénztárnok volt

Végli József. Választottak ezenkívül két helybeli, négy vidéki keblí tanácsost és két egyházfit.

Jakab Elek által szerkesztett »Emlékirat« szerint akkor híveinknek összes száma: 66 volt. Ebből helybeli: 42.

Előzmények

Amíg azonban idáig jutottunk, hitelődeinknek sok-sok akadályt kellett leküzdeniök. Kevesen voltak. Nagyobbára tisztviselők, akik a maguk részéről nagyobb áldozatot nem igen hozhattak, bár a bérces hazából átöröklött lelki buzgóság mindnyájukat átmege áthatotta s velük kis egyházunk megalapításának nagy munkáját végre is diadalra vitte. Segítette őket az országos törvény is, mely az 1848 évi XX. t. c. 1. §-ában, az erdélyi Unió kapcsán az unitárius vallást törvényesen bevett vallásnak (recepta religió) nyilvánította, s egyházunknak is megadta a többi egyházakkal szemben azt az egyenjogúságot, amelyet erdélyi testvéreink a tordai 1568.-iki országgyűlés végzése alapján már több, mint 300 év óta élveztek.

Ezt a jogot azonban ebben a hazarészben csak a szabadságharc és a reá következő gyászos abszolút korszak lezajlása után vehettük igénybe, amikor az 1868. évi XLIV. és LIII. t. c. véglegesen szabályozta a Magyarország és Erdély közötti Uniót, s a vallások egyenlőségének és viszonyosságának kérdésében is rendet teremtett.

Ennek kapcsán megszűnt a kir. főkörmányszék Erdélyben, és az itt alkalmazott unitárius embereket szolgálattételre Budapesten a különböző minisztériumokba, vidéken pedig más állami hivatalokba osztották be. Évről-évre ilyenformán gyarapodott a kis unitárius kolónia, amelynek lelki gondozását az első időkben Buzogány Áron, cultusminiszteri titkár vállalta és végezte az első keresztények hitével és buzgóságával. Az ő háza volt a csekély számú hívek találkozó helye, ha dolgaikat megbeszélve tanácsoktak: vagy istenes indulattól vezetettve, imádkoztak és vacsorát vettek. Keresztelési anyakönyvünkben az első feljegyzés is az ő, már néhai Gyula fiáról emlékezik, akit Isten kegyelméből most is élő püspökünk Ferencz József, akkor kolozsvári unitárius anyagyházunk első papja keresztelt meg Budapesten 1869. június 10.-én. Buzogány Áron és Ferencz József együtt jártak iskolába, külföldi egyetemen is együtt voltak, s együtt látogatták meg 1859-ben Londonban tartott nagygyűlésünkön angol unitárius testvéreinket. Ez a testi-lelki barátság elkísérte őket az egész életen át, s bizonyára ennek a barátságnak is része van abban, hogy Budapest iránt erdélyi testvéreink olyan meleg érdeklődést tanúsítottak eleitől fogva.

Családi körben végbement a keresztelési szertartás, és azt követő kedélyes lakoma. S ehhez fűződik egy másik kedves emlék. Az első unitárius istentisztelet emléke, amelyet néhai való jó Török Pál ref. püspök védelme alatt unitárius testvéreink a Kálvin-téri református templomban tartottak 1869. június 13.-án. Ebből az időből való az az ezüst billikom, amelyet »pesti hitrokoni« (akkor Pest még külön város volt) az ünnepi szónoknak, Ferencz Józsefnek ajándékoztak volt, s amelyet a mi szeretve tisztelt főpásztorunk, ezelőtt 10 évvel, az ő 40 éves

püspöksége évfordulóján, vissza ajándékozott a budapesti egyházközségnek a konfirmációi urvacsora-osztás céljaira. Ez az ezüst billikom, mint drága ereklye, most is itt van az Urasztalán, a szent Szövegség könyve, az öreg Biblia fölött. A köréje szórt virágok beszédes nyelve pedig azt hirdeti, hogy az a tünevényes alak, az az apostoli lelkipásztor, aki 1869-ben kapta ezt a kelyhet, ötven éves glóriás püspökségének alkonyán, ma is velünk van, velünk együtt ad hálát a mindenható Istennek a kegyelem égi ajándékaiért, amelyek mint soha el nem muló javak, életünket megáldották és gazdagították. Ugy, hogy a mi egy igaz Istenünk iránt érzett végtelen hálával és gyermeki alázattal mondhatjuk el a budapesti egyházközség ötven éves munkájára vonatkoztatva is: »Aki kezdte, az végezte be!«

El lehet képzelni, hogy egy-egy ilyen apostoli látogatás milyen jó hatással lehetett az akkori Budapest szórványra, melynek kebelében a híveket a testvér-barátság így is egybefűzte, őket az idegen tengerben az elmerüléstől megmentette. Am lelki szemek előtt messzebbmenő célok lebegtek. Első sorban egy fiók-egyházközségi szervezet. Azután a rendes papság. É végül a templomépítés...

Hála legyen az isteni Gondviselésnek érette, ezek a nagyratörő tervek egy-egy lustrum folyamán a megvalósulás stádiumába léptek; közben a lélekszám is egyre gyarapodott; angol és amerikai unitárius testvéreink figyelme egyetemes egyházunk gondjai mellett mireánk budapesti hitsorsosaira is kiterjedt, s ők maguk sürgették, hogy Budapesten a hívek egybetartása s a szabadelvű unitárius evangélium hirdetése végett legalább egy missiói állomást kell létesíteni, amelyik azután maga köré csoportosítja nemcsak a fővárosban, hanem a vidéken élő hitrokonokat is.

Terveink kivitelére buzditólag hatott angol-amerikai testvéreink személyes érdeklődése is, akik ketten-hárman a bécsi világkiállításról lerándultak Budapestre s itt a vezetőkkel és az erdélyi Státus kiküldött hivatalos képviselőivel 1873. június 15.-én fontos tanácskozást tartottak. Örök emlékezet okáért ide iktatom neveiket: Edward Everett Hale, bostoni híres pap, akinek érc-alakja az ottani gyönyörű park bokrai és virágágyai között, mint régi ismerős, köszönt bennünket; John Fretwell, aki Jókai »Egy az Isten« c. regényét angolra fordította s ügyünknek holta napjáig meghitt barátja polt; Miss Emma Southwick, angol írónő. Akik mind fogadkoztak, hogy hazájukba visszatérve, itteni tapasztalataikról jelentést tesznek s mozgalmat indítanak a Budapesten építendő unitárius templom és a rendes lelkészi állás érdekében.

A helyzet azonban még mindig bizonytalan volt. Egy-két funkcion, egy-két időszak istentiszteleten kívül alig történt valami, amiben a jövő képe határozottabb alakot öltött volna. Mert bár Jakab Elek szerint »a Budapesten indult mozgalom egészen az Atlanti tengeren tulra terjedt ki, forrtak az elmék, remélt minden szív, de munkára nem nyult ki kéz, lépni nem voltak képesek a lábak.« Ily körülmények között nem csoda, ha olykor a nagy biztató, a sereghajtó Buzogány is csüggedezni kezdett s ennek a

csüggedt hangulatnak a Hajós-háznál tartott beszédekben ilyenformán adott kifejezést: »fájlalja, hogy a fővárosi unitáriusok övéiktől, hitrokonaiktól, egyházuk központjától mennyire elszakadtak, mintha árvák és bujdosók volnának messzítávol földön! Nincs egy kis hajlék számukra, ahol egybegyűljenek, egymással szeretettel és bizalmasan szót váltsanak, együtt imádkozzanak, a közhidegség ellenében egymást gyámolítva, keserűségekben, — ami bőven kijut — Istentől vigaszt kérve. Elzülünk így — mondá nemes hévvel — kihül bennünk az együvé tartóztatás érzése, a vallás iránti ragaszkodás, az atyafiúi és hitrokoni köttelék meglazul, lassanként elfeledjük még azt is, hogy unitáriusok vagyunk. Tegyük valamit saját lelkünk nyugalmaért, hitünk s vallásunk érdekében!«

Ez az őszinte szó mélyen megindította a jelenlevőket. Ettől a perctől kezdve lényéről-lépésről előbb-**vinni igyekezett** mindenki az egyházépítés vagy munkáját. Biztatólag hatott egy olyan ideális hevületű atyámfiaának a hite és reménye is, amilyen gróf Bethlen Ferenc volt. Az ő házában is több ízben tartottak értekezletet.

1875. június 20.-án dolgozták ki a budapesti unitárius fiók-egyházközség szervezeti szabályait. Kimondották: hogy a budapesti unitáriusok fiók-egyházközséget alakítanak, mely a kolozsvári anyaegyházhoz tartozik; tagjai a fővárosban s közeli vármegyékben lakó és nevük beiratása által a költségekhez járulásukat kijelentő hitrokonaok; az egyház évente kétszer tart közgyűlést; ügyei elintézésére keblit választ; rendes lelkésze a kolozsvári első pap, aki kétszer n. m. tavasszal és ősszel tart istentiszteletet és ezért utiköltséget és tiszteletdíjat a fiók-egyházról kap; a tagok díjait félévenként fizetik, közgyűlésen, szabálmódosításkor 15 tag jelenléte szükséges, ami az Egyházi Képviselő Tanácshoz felterjesztendő.

Ez értekezlet elnöke gróf Bethlen volt, aki a hívek őszinte bánatára s ügyünk nagy kárára nemsokára meghalt. De az elhatározó lépés már megtétele. Az alapítók nemes felbuzdulással hozták önkénytelen adományait a közös oltárra. Az Unitárius Státus is a közpénztárból évi 100 frt. segélyt utalt ki már 1876-ban s ezt a világháború szerencsétlen végéig állandóan megküldötte.

Alapítók névsora

A fiók-egyházközség 1876.-ik évi számadásából vesszük a következő adatokat:

1. Hajós János belügymn. o. tan.	20 frt.
2. Buzogány Áron, közokt. min. titkár	15 frt.
3. Jakab Elek, orsz. allelértárnok	12 frt.
4. Dr. Hatala Péter, tud. egy. tan.	12 frt.
5. Székely Elek, belügym. fogalm.	12 frt.
6. Sebes Pál, keresk. min. titk.	12 frt.
7. Gál Jenő, ügyvéd	12 frt.
8. Ürmössy Miklós min. eln. fog.	12 frt.
9. Fekete Károly, p. ü. min. fog.	12 frt.
10. Székely Gyula, mérnök növ.	3 frt.
11. Istvánfi István belügym. m. számt.	6 frt.
12. Végh József orsz. lev. lajstr.	10 frt.
13. Nagy Géza közokt. min. számt.	4 frt.

14. Gruz Albert, honv. m. oszt. tan.	12 frt.
15. Ajtai József, egyházfi	2 frt.
16. Filep Kálmán tanácsjegyző	12 frt.
17. Weber Sándorné szül. Ferenczi Eszter	12 frt.
18. Kármán Sándor	8 frt.
19. Tassy Béla, szgbiró Rácalmás	10 frt.
20. Bodnár István ügyvéd Bgyarmat	6 frt.
21. Hg. Odelschalchi Arthur ömagassága	100 frt.
22. Murányi Farkas Sándor p. ü. sztszt	2 frt.
23. Végh Sámuel Kolozsvár ajándékba	10 frt.
24. Ferencz József kolozsvári lelkész aj.	10 frt.
25. Unit. Státus közp. ból (1876)	100 frt.
26. Székely Mihály tanár M. óvár	12 frt.
27. Nagy Károly birtokos (Veszprém m)	50 frt.
28. Máthé Sándor egyt. könyv. tisz. 6 frt.	
29. Mikó Béla bányatiszt. Nbánya	5 frt.
30. Bedő Albert fürdő m.	18 frt.
31. Dr. Sebes Károly vas. főorvos	6 frt.

Összesen — 529 frt.

Hátralékban maradt 18 frt.

Bevétel — 511 frt.

Kiadás — 175 frt. 75 kr.

Maradék — 335 frt. 25 kr.

Takarékpénztárban 321 frt.

Készpénzben 14 frt. 25 kr.

Budapest, Aprilis 9.-én 1877.

Végh József s. k. pénztárnok, Hajós János s. k. egyház gondnok, Székely Elek s. k. Ürmössy Miklós s. k. a számvizsgáló bizottság tagjai.

A következő (1877) számadás adataiból kiemeljük a következő kepefizetőket: Eszaki Károly, mérnök — Bálint Gábor, egyt. tanár, — dr. Székely Ferenc, államügyész h. — Simó Ferenc orsz. levéltári tisz. — dr. Iszlay József fogorvos, — Szokoly Viktor, író (Tinnye) — Fekete Lajos, selmeci akad. tanár, — Malatinszky György (Atkár) és mások, akik önkénytelen adományaikkal és a lelki buzgóságuknak számokban ki nem fejezhető kincseivel évről-évre gyarapították a gyülekezet anyagi és erkölcsi tőkét, s a megkezdett nyomokon lankadás nélkül előre törve, angol és amerikai unitárius testvéreink hathatós támogatásával, lehetővé tették egy pár év leforgása alatt Budapesten az anyaegyházközségi szervezet s ezzel kapcsolatban egy rendes lelkészi állás beiktatását. Ebben a szent munkában soha el nem felejthető készséggel, tele szívvvel, istenes jóindulattal nyújtottak segédkezet erdélyi testvéreink is. Jól emlékezem, amikor a mi kis kunyhónkba is bekopogtatott a tordai unitárius gyülekezet megbízottja, milyen szívesen adtunk, amit adhattunk erre a szent célra, nem tudva és nem gondolva, hogy egykor egy fiatal életnek minden álmát, minden örömét és reményét és bizony minden könnyhullatását is erre a célra fognók áldozni a mindenható isteni Gondviselés ujmutatása szerint.

Visszatérve 1876-ra, ahonnan számítjuk tulajdonképpen ebben a hazarészben az első unitárius egyházi szervezet legitím életét, lehetetlen egybe nem kapcsolni azt a Bárány Baldácsy Antal r. kath. főorvos

lelkü alapítványával, amelyet a hazai protestáns egyházkerületek javára tett, ezek közé az unitáriusokat is odaszámítva. A hazai (s erdélyi) protestáns egyházkerületek főgondnokai és püspökei 1876. október 19.-én irták alá Budapesten az alapító okmányt. Erre az alkalomra feljött hát Dániel Gábor főgondnok és Ferencz József püspök is, akiket az árkosi zsinat (1876. aug. 27.) csak az imént választott meg hivattott vezéreink gyanánt az egyházi és világi elnöki székbe.

Kapóra jött az alkalom. A fiókegyházközség, élén Hajós Jánossal, tisztelgett a Főtisztelendő Püspök urnál, akit ismételten Buzogány Áron és neje vendégszerető hajléka fogadott baráti szeretettel, nemes szívjósággal kiterjesztve annak áldásait mindazokra, akik főpásztorunkkal személyesen találkoznóhajtottak.

A fiókegyházközség gondnokának lelkes üdvözölő beszédét egész terjedelmében közli a »Keresztény Magvető« 1876-iki évfolyama (340—345 lap). Személyi motívumaitól eltekintve, az egész egy gyönyörű hitvallomás, amelyből mi is idézzük a következő sorokat: »Kötelességünknek tartjuk megőrizni szent hitünket, buzgó és őszinte jóakarattal támogatni egyházunk ügyeit, s arra működni, hogy unitárius hitvallásunk hazánk e jelentékeny pontján is terjedést, gyarapodást nyerjen, és ha szabad úgy szóllanom, hivatva érezzük magunkat arra is, hogy az unitarismus történelmét a magyar állam e kiváló pontján mi kezdjük meg, s ha Isten rásegít, meg is alapítsuk.«

A püspök ur megköszönte az üdvözlést. Buzdította a hiveket a »tántorithatatlan kitartásra, mely unitáriusoknak mindig egyik főerénye volt.« Igérte, hogy budapesti hiveire kiváló gondja lesz ezután is; remélve, hogy nagyjelentőségű terveik még az ő főpásztorsága alatt, az ő közrejárásával megvalósulhatnak.

Az ezt követő baráti eszmecsere megkoronázta az az ünnepi istentisztelet, amelyet hivei örömeire Ferencz József püspök ur 1876 okt. 22.-én a Deákteri evang. iskolák dísztermében tartott. Az ekkor elhangzott imákat és beszédeket a fiókegyházközség külön füzetben kiadta. Ebből lapunk elején találja az olvasó a megnyitó Imát. Itt pedig had foglaljon helyet a nagy koncepcióju beszédnek alkalmazása, buzdító része a következőkben:

» És itt nem mulaszthatom el, kedves Atyámfiain, hogy a Szent lecke szavait ne alkalmazzam legközelebről felekezeti álláspontunkra, és különösen a ti helyzetetekre, budapesti unitárius hiveim! — Az unitárius hitvallás, összehasonlítva más hitvallásokkal, soha sem dicsekedhetett nagyszámu követőkkel. Az a korszak, midőn Erdélyben a hódító szónoklatu Dávid Ferenc fellépésével és János Zsigmond királyi pártfogásával többségre jutott, rövid ideig tartott. A századnak a hit dolgában való nem elég felvilágosultsága, vallásos féltékenykedés, s politikai okok, csakhamar ellenhatást kezdettek gyakorolni e vallás terjedésére, s már-már a pusztulás, a végmegsemmisülés szélére juttaták. A politikai jog és befolyás a vallástól feltételeztetvén, s Erdély fejedelmei más vallásuak lévén, főuraink lassanként elpártoltak, mert világ

szerint jobbnak találták azt hiinni, ami által ők is emelkedtek. A középosztály, mely akkor is esze után élt, akkor is, mint most, megfogytakozott, mert kenyere hitéhez volt kötve, s a hivatalokat elzárták az egyetlen egy Isten vallói elől. A nép nagy része a viszonyok nyomása alatt szintén földesuraival tért egy vallásra. Dávid Ferenc bebörtönöztetése, az unitárius nyáj megveretése volt... De ha megfogytakozánk is, meg nem törtünk. — Maradott kettő-három, akik nem féltek a Jézus nevében egybegyülni, akik az ő szellemétől lelkesítette, vész és vihar közt megtartották számunkra ezt a vallást, melyet — hála érte a gondviselésnek — immár büszkén vallhatunk a magunkénak, melyet most már nyilván nem üldöz, legalább önszége nélkül senki, sőt tán dicsekvés nélkül mondhatom, hogy a művelt világ rokonszenve figyelmére méltat és elismerésben részesít, főleg angol s amerikai hitrokonaink után, kik irodalmilag nincsenek elzárva ugy más nemzetektől, mint mi az előttünk oly szent, szívünknek oly drága magyar nyelvvel, melyet fájdalom, még saját hazánkban sem tudtunk 1000 év alatt nélkülözhetetlenné tenni. Vajha ez a felemelő tudat és bátorító tapasztalás erőt és bátorságot öntene mindnyájunkba, hogy Jézus tiszta erkölcsstanán alapuló vallásunkhoz annál nagyobb kegyelettel ragaszkodjunk, azért tenni és áldozni készek legyünk, mint egy szent örökségért, melynek mi csak hitbizományosai és felelősek vagyunk érte utódainknak, felelősek a tudománynak, melynek védő paizsa alatt áll, felelősek a korszellemnek, mely azt karjaira vette, — dicsőíttessék Isten szent neve érte.

De öntsön erőt és bátorságot e tudat legközelebről a ti lelketekbe, budapesti kedves hiveim! Ti igazán alig vagytok ketten-hárman Budapest főváros nagy néptengerében. Ez azonban ne hangoljon le, ne tegyen kishitüekké. Jusson eszetekbe Jézus biztató szava: **Valahol ketten vagy hárman egybegyültök az én nevemben, ott leszek én köztetek.** Megmondtam: **mit tesz az ő nevében egybegyülni?** előadtam: **miben nyilatkozik az ő jelenléte?** — Az ő szellemében való életben. Ne féljete, kedves hiveim! mert ha Jézus szelleme lelkesít titeket, legyetek bár kevesen, senki a ti koronátokat el nem veheti. E szellemet ápoljátok azért hiven magatok között megszűnés nélkül, mutassátok meg, hogy ti addig is, míg tán egykor Isten segítségével egy szerény templomocská jelezné itt hazánk fővárosában is az unitárius hitet, ti hiven tudtok ragaszkodni ahhoz a valláshoz, melyet a tudomány férfiai az ész vallásának mondanak, de amelyet mi szívünkben vallunk, s életünkben cselekedeteinkkel bizonyítjuk meg, melynek multja szenvedésekben, jövője reményekben oly igen gazdag! Igen, kedves hallgatóim, mutassátok meg a testvér-hitvallásuaknak, hogy ti igazán Jézus tanítványai vagytok, embertársaitokat, s így őket is csak szeretni tudjátok; mutassátok meg, hogy az unitárius vallás az egy Isten imádás, az emberszeretet, a kötelességérzés, a hü házfiság, igaz testvériség, a polgári egyenlőség, és az alkotmányos szabadság vállalása. Így érezzetek és cselekedjete és éljete ti, erre kér Krisztusban szerető főpásztorotok! Így tartson, segéljen és áldjon, így szenteljen meg benneteket

a mi Istenünk. Amen»

Ezen az emlékezetes ünnepekn ott volt Török Pál ref. püspök, Jókai Mór, Szász Károly, Ballagi Mór, Farkas József, Kovács Albert és mások, akik saját hiveinkkel együtt épültek a szentbeszéden s nem lehetetlen, hogy Jókai Mórban ekkor fogant meg világhírű regényének alapeszméje, amelyet »Egy az Isten« cím alatt a következő évben fel is dolgozott.

Uriszentvacsorában részesült ugyanekkor egykoru följegyzés szerint: 34 férfi és 10 nő. Köztük egy árkoszi székely asszony is, aki hangos szóval dicsérte az Urat, hogy távol szülőföldétől itt is hite szerint áldozhatott és imádkozhatott.

A n y a e g y h á z

Az itt gyújtott tűz világít ma is kicsiny egyházunk sorsa és jövője felett, áldást hintve mindazokra, akik ennél a tüznél nemcsak sütkérezni akarnak, hanem annak állandó táplálásához, ha kell, szivük vérével is hozzájárulni készek.

A következő három-négy év alatt még a kolozsvári papok hirdették időközönként Isten igéjét a gyülekezetben; de a hivek szívében ott volt a vágy, hogy a kicsiny fiókegyházat anyaegyházközséggé szervezzék és maguk és pártfogóik között elegendő alapot gyűjtsenek egy rendes lelkészi állás fenntartására. Ezt az ügyet az 1879-iki székelykereszturi zsinaton járt angol társulati kiküldöttekkel is alaposan megbeszélték. A püspök ur is egyik levelet a másik után írta Londonba és Bostonba, feltárva a helyzetet, és a templomépítés eszméje mellett az állandó papság gyakorlati fontosságát. Így érlelődött a dolog évről-évre, hónapról-hónapra, míg nem az egykori hivek szép álma megvalósult, s az angolok és amerikaiak 100—100 fonsterling összegben megígért évi támogatása, a hivek körében megindított fokozott gyűjtés, és erdélyi atyáinkfiainak soha eléggé meg nem hálálható áldozatkészsége mai nap is fennálló anyaegyházközségi szervezet, 1881. április 14.-én az E. K. Tanács által jóváhagyott alapon, megkezdte működését.

Együtt volt a nyáj. Csak pásztorra várt, akinek szavára hallgatva, teljesithesse az ország fővárosában szent hivatását. A püspök ur bölcsessége kiválasztotta az alkalmas embert Derzsi Károly, tordai unitárius tanár személyében, akinek klasszikus műveltsége és a pályája iránti szeretete, társadalmi csi-szoltsága és külső megjelenése mind biztosíték volt arra, hogy az unitáriusoknak sokszor kigunyolt, sokszor félreértett, de minden külső akadály dacára feltörekvő eszméjét kiemelje az ismeretlenség homályából, hogy »a nép mely sötétségben jár vala, nagy nagy világosságot.«

Derzsi Károly, aki 1881 — 1895 volt rendes lelkésze egyházközségünknek, s a mellé sorakozó tanács-tagokkal, mint igazi világi papokkal nemes versenyre kelt az építés és továbbfejlesztés munkájában. 1881 október 2-án ünnepi istentisztelet keretében foglalta el lelkészi állását. Ez az ünnep is a Deák-téri Evang. Iskolák disztermében folyt le. S ettől kezdve kéthetenként itt gyűltek egybe a hivek és érdeklődők egy-egy csendes órára, lelki pihenőre egész addig,

amíg sok-sok tervezgetés, még több aggodalom és keresés után végre Isten kegyelméből — egy bujdosó nemzetnek bujdosó tagjai ide, hazaérkezhattünk ebbe a gyönyörű kis templomba. Az új lelkész kedvező auspiciumok között kezdte meg a budapesti hivek között a maga eszményi hivatalát. »A felavató beszédet a püspök tartotta, urvacsoránál Albert Város tordai pap szolgált, 40 — 50 férfi, 25 — 30 nő élt uriszentvacsorával. Az egyházközség e beszédeket nyomtatásban örököltette meg. A helybeli és kolozsvári lapok levelezői rokonszenvesen nyilatkoztak s kisebb-nagyobb cikkeket írtak a templomi ünnepről. Jelen volt Trefort Ágoston, vallás és közoktatásügyi miniszter és államtitkára Tanácsy Gedeon, az ev. ref. püspök (Török Pál), ágostai hitvallású lelkészek, a gör. kath. esperes stb. — Diszebéd a Hungária szállóban volt.«

Ekkor tájban a budapesti hivek száma: 202; a hódmezővásárhelyi fiók-egyházban, mely 1879-ben alakult, a hivek száma: 24. Jakab Elek szerint: »Ebből kellett élő és látható, életképes és tevékeny egyháztestületi szövet alkotni s megteremteni, mely tudassa, hogy létezik és él a fővárosban mint önálló erkölcsi testület helyet kíván foglalni s küldetését teljesíteni akarja.«

Az új szervezettel kapcsolatban kibővült a kebli tanács. Beszerezték a hivatal számára szükséges dolgokat, urasztali kelléket, pecsétet, perselyt, keresztelő poharat stb.

Az eddig Kolozsvárt anyakönyvezett keresztelési, esketési, és temetési eseteket a Főtisztelendő Püspök ur a kolozsvári eklézsiá IV. cz. anyakönyvéből pontosan átvezette egy új anyakönyvbe, amelyet ez alkalomból egyházközségünknek adományozott. A dr. Máté Sándor afia által ajándékozott diszes kötésű Arany-könyvbe is a Ferencz József püspök ur neve és 10 frt. adománya van beírva még 1876-ból.

Jakab Elekné és leányai, Hajós Róza urvacsorai asztaltakarókat, Derzsi Károlyné urvacsorai kenyérhez való tányért, Telkes Simon és neje a hölgyközönség számára való urvacsorai kelyhet ajándékozott.

Kolozsvárról énekeskönyvet, kátét, Unitárius Kis Tükört rendeltek, hogy azt a lelkészi irodában mindenki megtalálja.

Az 1882-ik évi költségvetés már reális alapokon nyugszik:

Bevétel	3940 frt. 84 kr.
Kiadás	3328 frt. 94 kr.
Maradvány	611 frt. 90 kr.

Alapjaink: a lelkészi alap, kepeváltsági alap, állandó alap, ekkor tájban indulnak meg, s évről-évre gyarapodva biztos támpontot nyújtanak az egyházi szervezetnek az önállóság felé.

Az unitárius eszmék népszerűsítése érdekében Derzsi Károly, hiveitől és személyes barátaitól támogatva, megindítja az Unitárius Kis Könyvtár c. vállalatot, amelynek célja kiválóbb angol unitárius irodalmi munkák átdolgozása és átültetése magyar nyelvre. Ebből a sorozatból az idők folyamán I. LXXII. füzet jelent meg, s mindenütt szívesen fogadták, de kivált az unitárius körökben a vidéken azok

a mi Istenünk. Amen»

Ezen az emlékezetes ünnepekn ott volt Török Pál ref. püspök, Jókai Mór, Szász Károly, Ballagi Mór, Farkas József, Kovács Albert és mások, akik saját hiveinkkel együtt épültek a szentbeszédnek s nem lehetetlen, hogy Jókai Mórban ekkor fogant meg világhírű regényének alapeszméje, amelyet »Egy az Isten« cím alatt a következő évben fel is dolgozott.

Uriszentvacsorában részesült ugyanekkor egykoru följegyzés szerint: 34 férfi és 10 nő. Köztük egy árkosi székely asszony is, aki hangos szóval dicsérte az Urat, hogy távol szülőföldétől itt is hite szerint áldozhatott és imádkozhatott.

A n y a e g y h á z

Az itt gyújtott tűz világít ma is kicsiny egyházunk sorsa és jövője felett, áldást hintve mindazokra, akik ennél a tűznél nemcsak sütkérezni akarnak, hanem annak állandó táplálásához, ha kell, szivük vérével is hozzájárulni készek.

A következő három-négy év alatt még a kolozsvári papok hirdették időközönként Isten ígését a gyülekezetben; de a hivek szívében ott volt a vágy, hogy a kicsiny fiókegyházat anyaegyházközséggé szervezzék és maguk és pártfogóik között elegendő alapot gyűjtsenek egy rendes lelkészi állás fenntartására. Ezt az ügyet az 1879-iki székelykereszturi zsinaton járt angol társulati kiküldöttekkel is alaposan megbeszélték. A püspök ur is egyik levelet a másik után írta Londonba és Bostonba, feltárva a helyzetet, és a templomépítés eszméje mellett az állandó papság gyakorlati fontosságát. Így érlelődött a dolog évről-évre, hónapról-hónapra, mignem az egykori hivek szép álma megvalósult, s az angolok és amerikaiak 100—100 fonsterling összegben megígért évi támogatása, a hivek körében megindított fokozott gyűjtés, és erdélyi atyjánkfiai-
nak soha eléggé meg nem hálálható áldozatkészsége mai nap is fennálló anyaegyházközségi szervezet, 1881. április 14-én az E. K. Tanács által jóváhagyott alapon, megkezdte működését.

Együtt volt a nyáj. Csak pásztorra várt, akinek szavára hallgatva, teljesíthesse az ország fővárosában szent hivatását. A püspök ur bölcsessége kiválasztotta az alkalmas embert Derzsi Károly, tordai unitárius tanár személyében, akinek klasszikus műveltsége és a pályája iránti szeretete, társadalmi csi-szoltsága és külső megjelenése mind biztosíték volt arra, hogy az unitáriusoknak sokszor kigunyolt, sokszor félreértett, de minden külső akadály dacára feltörekvő eszméjét kiemelje az ismeretlenség homályából, hogy »a nép mely sötétségben jár vala, nagy nagy világosságot.«

Derzsi Károly, aki 1881 — 1895 volt rendes lelkésze egyházközségünknek, s a mellé sorakozó tanácstagokkal, mint igazi világi papokkal nemes versenyre kelt az építés és továbbfejlesztés munkájában. 1881 október 2-án ünnepi istentisztelet keretében foglalta el lelkészi állását. Ez az ünnep is a Deák-téri Evang. Iskolák disztermében folyt le. S ettől kezdve kéthetenként itt gyűltek egybe a hivek és érdeklődők egy-egy csendes órára, lelki pihenőre egész addig,

amíg sok-sok tervezgetés, még több aggodalom és keresés után végre Isten kegyelméből — egy bujdosó nemzetnek bujdosó tagjai ide, hazaérkezettünk ebbe a gyönyörű kis templomba. Az új lelkész kedvező auspiciumok között kezdte meg a budapesti hivek között a maga eszményi hivatalát. »A felavató beszédet a püspök tartotta, urvacsoránál Albert Város tordai pap szolgált, 40—50 férfi, 25—30 nő élt uriszentvacsorával. Az egyházközség e beszédeket nyomtatásban örökítette meg. A helybeli és kolozsvári lapok levelezői rokonszenvesen nyilatkoztak s kisebb-nagyobb cikkeket írtak a templomi ünnepről. Jelen volt Trefort Ágoston, vallás és közoktatásügyi miniszter és államtitkára Tanács Gedeon, az ev. ref. püspök (Török Pál), ágostai hitvallású lelkészek, a gör. kath. esperes stb. — Diszebéd a Hungária szállóban volt.«

Ekkor tájban a budapesti hivek száma: 202; a hódmezővásárhelyi fiók-egyházban, mely 1879-ben alakult, a hivek száma: 24. Jakab Elek szerint: »Ebből kellett élő és látható, életképes és tevékeny egyháztestületi szövet alkotni s megteremteni, mely tudassa, hogy létezik és él a fővárosban mint önálló erkölcsi testület helyet kíván foglalni s küldetését teljesíteni akarja.«

Az új szervezettel kapcsolatban kibővült a kebli tanács. Beszerezték a hivatal számára szükséges dolgokat, urasztali kelléket, pecsétet, perselyt, keresztelő poharat stb.

Az eddig Kolozsvárt anyakönyvezett keresztelési, esketési, és temetési eseteket a Főtisztelendő Püspök ur a kolozsvári eklézsia IV. cz. anyakönyvéből pontosan átvezette egy új anyakönyvbe, amelyet ez alkalomból egyházközségünknek adományozott. A dr. Máté Sándor afia által ajándékozott díszes kötésű Arany-könyvbe is a Ferencz József püspök ur neve és 10 frt. adománya van beírva még 1876-ból.

Jakab Elekné és leányai, Hajós Róza urvacsorai asztaltakarókat, Derzsi Károlyné urvacsorai kenyérhez való tányért, Telkes Simon és neje a hölgyközönség számára való urvacsorai kelyhet ajándékozott.

Kolozsvárról énekeskönyvet, kátét, Unitárius Kis Tükört rendeltek, hogy azt a lelkészi irodában mindenki megtalálja.

Az 1882-ik évi költségvetés már reális alapokon nyugszik:

Bevétel	3940 frt. 84 kr.
Kiadás	3328 frt. 94 kr.
Maradvány	611 frt. 90 kr.

Alapjaink: a lelkészi alap, kepeváltsági alap, állandó alap, ekkor tájban indulnak meg, s évről-évre gyarapodva biztos támpontot nyújtanak az egyházi szervezetnek az önállóság felé.

Az unitárius eszmék népszerűsítése érdekében Derzsi Károly, hiveitől és személyes barátaitól támogatva, megindítja az Unitárius Kis Könyvtár c. vállalatot, amelynek célja kiválóbb angol unitárius irodalmi munkák átdolgozása és átültetése magyar nyelvre. Ebből a sorozatból az idők folyamán I. LXXII. füzet jelent meg, s mindenütt szívesen fogadták, de kivált az unitárius körökben a vidéken azok

az atyánkfiai, akik csak nagyritkán jöhettek fel a fővárosba, hogy hitrokonaikkal együtt dicsérjek az Urat.

Derzsi Károly nemcsak helyben, hanem a vidéken is, az újonnan áttérők körében végzett lelkesi funkciók, főként esketések által egyszerű szertartásunk végzése közben, az e célra több helyen átengedett különböző templomokban, az ott egybegyűlt nagy közönség körében, mindenütt rokonszenvet ébresztett az unitárius egyház s annak egyszerű hitelvei iránt. Nevét még ma is sokan hálával emlegetik. Dicsekvés nélkül mondja ő maga egyik évi jelentésében: »Ugy tapasztaltam, hogy az unitárius vallásnak mindenütt vannak jóakarói és barátai, hogy az unitárius hitnézetek a nem unitáriusok között is hódítanak s lassankint a szívekbe jutnak. E misszióknak nagy a hatása. Megismerik az unitárius nevet, hallják hitelveiket, oszlik a balvélemény és előítélet köde, s a régi idegenség rokonszenvvé, az egykori gyűlölet keresztény atyafiúi szeretetté változik.«

Ugyanennek a misszióknak eredménye, ennek az évtizednek folyamán öt fiókegyház alakulása. A hódmezővásárhelyi már említettem. Sorra következett az orosházi, mezőberényi, polgárdii és vitonyai.

De lelkipásztornak és gyülekezetnek legfőbb gondját képezte ebben az időszakban, hogy Budapesten alkalmas helyen, állandó templomot és papi lakot s esetleg iskolát építsenek. De hogy fogjanak hozzá? Hiszen ez a vállalkozás bármely szép és kecsegtető is, de erőiket messze túlhaladja. Az a 4—5000 angol font nem áll olyan könnyű helyen. S nekik maguknak is van elég gondjuk a maguk otthoni körében. Ebben a szent vállalkozásban igazi kegyuri gesztussal jött segítségünkre Budapest Székesfőváros. A főváros ajándékozta nekünk ezt a 600 négyszögölnyi telket itt a Koháry és Alkotmány-ucca sarkán, amelyen 1890-ik év őszére — hosszas tervezgetés után — ma is tartós, szilárd alakjában felépült ez a háromemeletes bérház s benne a II.-ik emeleten ez a szép kis templom, amely egy idő óta ugyancsak szűknek bizonyul — kivált nagy ünnepeken — a hívek befogadására. A főváros adta a telket 36.000 frt. értékben. Templom és iskola céljaira adta. De mi mai alakjában is csak egy jőnevű építető céggel kötött szerződés alapján tudtuk a földből kiemelni ezt a hatalmas telektömböt. A telekajándékozás és a szerződés-kötés körül dr. Székely Ferenc néhai gondnok afiának elévülhetetlen érdemei vannak. A tervet Petz Samu műegyetemi tanár készítette ebben a nyugodt, nemes stílusban, amely a szemnek jól esik, s mindnyájunk lelkét áhítatra emeli. Holtspach A és Fiai vállalkozó cég szerződésileg kötelezte magát, »hogy azon terv szerint, a meghatározott anyagból és kijelölt módon, nevezett mérnök ellenőrző felügyelete alatt, Budapest főváros pesti részének 1030 sz. betétében — (1031—1039) h. r. sz. alatt levő telken egy háromemeletes templomot és bérházat épít 325.000 frt.-ért oly módon, hogy az 1890. nov. 1-ig teljesen felépüljön. Az építési költséget az építető cég előlegezi, mely úgy lesz törlesztve, hogy az építető egyház-község — a templom kivételével — az egész épület használati jogát 1890 nov. 1. kezdődő s 1940 október

hó 31-én végződő 50 évre vállalkozónak átengedi: vállalkozó cég köteles az egész épületet a kikötött használati évek alatt jókarban tartani s annak eltelésekor mindent oly állapotba vissza és helyre állítani, falakat, ajtókat, ablakokat oly módon újrafestetve, amint most átveszi, az építető egyház-községnek tulajdonába bocsátani.«

A templom belsejének teljes felszerelését az építető egyház saját költségén foganatosítja.

A vállalkozó cég kötelezettségének eleget tett. Bérházunkat és templomunkat a kikötött időre felépítette. Templomunk ünnepélyes felszentelése 1890 október 26.-án valóban lélekemelő volt. A világon élő összes unitáriusok öröm-napja. Jelen volt gróf Csáky kultuszminiszter. Angliából a londoni társulat titkára, Rev. Henry Jerson s kíséretében Miss Tagari, Miss Hill és egy fiatal zsidó studens, mint tolmács. E sorok írója is ott volt, mint polgárdi kispap, aki az ő lelkes principálisának, Derzsi Károlynak sokat köszönhet. Az egész nagy sikernek pedig bizonyára a helybeli lelkész és derék munkatársai mellett, legjobban örvendett a főpásztor, aki lélekben most is itt van közöttünk, áldását osztva az egész gyülekezetre.

Az új templom tehát átadatott magasztos rendeltetésének. De eleintén itt is csak időszakonként volt rendes vasárnapi istentisztelet. Többnyire kéthetenként és a sátoros ünnepek első napján.

Ezen a hiányon csak úgy lehetett segíteni, hogy ha a hitoktatás rendszeres ellátása érdekében is, az egyház-község lelkészi állást szervez; ami pár év múlva csakugyan meg is történt. Az 1894-iki költségvetésbe a segédlelkész évi fizetését s lakbér címen 1000 frt. van felvéve. Erre a tisztre Lőrinczi Dénes, hódmezővásárhelyi s. lelkész neveztetett ki. Ő vezette egy darabig önállóan is az egyház-község ügyeit, amikor Derzsi Károly 1895 nyarán lemondott állásáról és visszament Tordára latin tanárnak. Az 1895-ik évre szóló Értesítőt már Lőrinczi adta ki. Ebben az egyház-község mélyen fájjalja első rendes lelkészének távozását arról a helyről, amelyet annyi dicsőséggel és tisztelettel töltött be. Tizennégy évi buzgó és áldásos munkássága az egyház-község megalapítása körül szerzett, valóban elévülhetetlen érdemei elismerésül, keblitanácsunk, illetve közgyűlésünk Derzsi Károlynak élete fogytáig évi négyszáz frt.-ot szavazott meg az »állandó egyházi és lelkészi alap terhére, arcképét az egyház-község tanács-terme részére olajfestéssel elkészíttette s föltérjesztést tett az E. K. Tanácshoz, hogy nyugalmazott lelkész afiának adja meg a tiszteletbeli lelkészi címet.

Később Derzsi Károly, mint tordai tanár, végrendeletben is megemlékezett forrón szeretett budapesti egyházáról s irodalmi célokra »Derzsi Károly alapítvány« címen 5000 arany koronát rendelt. Sajnos, a világháború folytán ebből is »papír« lett. De úgy hiszem, erkölcsi kötelességünk volna időjártaival jogaiba visszaállítani, illetve valorizálni s ezzel is meg tisztelni az ő hervadhatatlan emlékét.

Akik utána következtek: Gál Miklós 4 évi Józán Miklós 27 évi közérdekű és közhasznú munkásságuk során, már csak az előbb lerakott fun-

az atyáukfiai, akik csak nagyratkán jöhettek fel a fővárosba, hogy hitrókonaikkal együtt dicsérjék az Urat.

Derzsi Károly nemcsak helyben, hanem a vidéken is, az ujonnan áttérők körében végzett lelkészi funkciók, tökent esketések által egyszerű szertartásunk végzése közben, az e célra több helyen átengedett különböző templomokban, az ott egybegyűlt nagy közönség körében, mindenütt rokonszenvet ébresztett az unitárius egyház s annak egyszerű hitelvei iránt. Nevét még ma is sokan hálával emlegetik. Dicsékvés nélkül mondja ő maga egyik évi jelentésében: »Ugy tapasztaltam, hogy az unitárius vallásnak mindenütt vannak jóakarói és barátai, hogy az unitárius hitnézetek a nem unitáriusok között is hódítanak s lassankint a szivekbe jutnak. E misszióknak nagy a hatása. Megismerik az unitárius nevet, hallják hitelveiket, oszlik a balvélemény és előítélet köde, s a régi idegenség rokonszenvvé, az egykori gyűlölet keresztény atyafiúi szeretetté változik.«

Ugyanennek a misszióknak eredménye, ennek az évtizednek folyamán öt fiókegyház alakulása. A hódmezővásárhelyit már említettem. Sorra következett az orosházi, mezőberényi, polgárdii és vitonyai.

De lelkipásztornak és gyülekezetnek legfőbb gondját képezte ebben az időszakban, hogy Budapesten alkalmas helyen, állandó templomot és papi lakot s esetleg iskolát építsenek. De hogy fogjanak hozzá? Hiszen ez a vállalkozás bármely szép és kecsegtető is, de erőiket messze túlhaladja. Az a 4—5000 angol font nem áll olyan könnyű helyen. S nekik maguknak is van elég gondjuk a maguk otthoni körében. Ebben a szent vállalkozásban igazi kegyuri gesztussal jött segítségünkre Budapest Székesfőváros. A főváros ajándékozta nekünk ezt a 600 négyszögölnyi telket itt a Koháry és Alkotmány-ucca sarkán, amelyen 1890-ik év őszére — hosszas tervezgetés után — ma is tartós, szilárd alakjában felépült ez a háromemeletes bérház s benne a II.-ik emeleten ez a szép kis templom, amely egy idő óta ugyancsak szüknek bizonyul — kivált nagy ünnepeken — a hivek befogadására. A főváros adta a telket 36.000 frt. értékben. Templom és iskola céljaira adta. De mi mai alakjában is csak egy jónévű építető céggel kötött szerződés alapján tudtuk a földből kiemelni ezt a hatalmas telektömböt. A telekajándékozás és a szerződéskötés körül dr. Székely Ferenc néhai gondnok afiának elévülhetetlen érdemei vannak. A tervet Petz Samu műegyetemi tanár készítette ebben a nyugodt, nemes stílusban, amely a szemnek jól esik, s mindnyájunk lelkét áhitatra emeli. Holtspach A és Fiai vállalkozó cég szerződésileg kötelezte magát, »hogy azon terv szerint, a meghatározott anyagból és kijelölt módon, nevezett mérnök ellenőrző felügyelete alatt, Budapest főváros pesti részének 1030 sz. betétében — (1031—1039) h. r. sz. alatt levő telkén egy háromemeletes templomot és bérházat épít 325.000 frt.-ért oly módon, hogy az 1890. nov. 1-ig teljesen felépüljön. Az építési költséget az építető cég előlegezi, mely úgy lesz törlesztve, hogy az építető egyházközség — a templom kivételével — az egész épület használati jogát 1890 nov. 1. kezdődő s 1940 október

hó 31-én végződő 50 évre vállalkozónak átengedi: vállalkozó cég köteles az egész épületet a kikötött használati évek alatt jókarban tartani s annak eltelésekor mindent oly állapotba vissza és helyre állítani, falakat, ajtókat, ablakokat oly módon újra festetve, amint most átveszi, az építető egyházközségnek tulajdonába bocsátani.«

A templom belsejének teljes felszerelését az építető egyház saját költségén foganatosítja.

A vállalkozó cég kötelezettségének eleget tett. Bérházunkat és templomunkat a kikötött időre felépítette. Templomunk ünnepélyes felszentelése 1890 október 26.-án valóban lélekemelő volt. A világon élő összes unitáriusok öröm-napja. Jelen volt gróf Csáky kultuszminiszter. Angliából a londoni társulat titkára, Rev. Henry Jerson s kíséretében Miss Tagari, Miss Hill és egy fiatal zsidó studens. mint tolmács. E sorok írója is ott volt, mint polgárdi kispap, aki az ő lelkes principálisának, Derzsi Károlynak sokat köszönhet. Az egész nagy sikernek pedig bizonyára a helybeli lelkész és derék munkatársai mellett, legjobban örvendett a főpásztor, aki lélekben most is itt van közöttünk, áldását osztva az egész gyülekezetre.

Az új templom tehát átadatott magasztos rendeltetésének. De eleintén itt is csak időszakonként volt rendes vasárnapi istentisztelet. Többnyire kéthetenként és a sátoros ünnepek első napján.

Ezen a hiányon csak úgy lehetett segíteni, hogy ha a hitoktatás rendszeres ellátása érdekében is, az egyházközség lelkészi állást szervez; ami pár év múlva csakugyan meg is történt. Az 1894-iki költségvetésbe a segédlelkész évi fizetés s lakbér címen 1000 frt. van felvéve. Erre a tisztre Lőrinczi Dénes, hódmezővásárhelyi s. lelkész neveztetett ki. Ő vezette egy darabig önállóan is az egyházközség ügyeit, amikor Derzsi Károly 1895 nyarán lemondott állásáról és visszament Tordára latin tanárnak. Az 1895-iki évre szóló Értesítőt már Lőrinczi adta ki. Ebben az egyházközség mélyen fájlalja első rendes lelkészének távozását arról a helyről, amelyet annyi dicsőséggel és tisztességgel töltött be. Tizennégy évi buzgó és áldásos munkássága az egyházközség megalapítása körül szerzett, valóban elévülhetetlen érdemei elismerésül, keblitanácsunk, illetve közgyűlésünk Derzsi Károlynak élete fogytáig évi négyszáz frt.-ot szavazott meg az »állandó egyházi és lelkészi alap terhére, arcképét az egyházközség tanácssterme részére olajfestéssel elkészíttette s föltérjlesztést tett az E. K. Tanácshoz, hogy nyugalmazott lelkész afiának adja meg a tiszteletbeli lelkészi címet.

Később Derzsi Károly, mint tordai tanár, végrendeletben is megemlékezett forrón szeretett budapesti egyházáról s irodalmi célokra »Derzsi Károly alapítvány« címen 5000 arany koronát rendelt. Sajnos, a világháború folytán ebből is »papir« lett. De úgy hiszem, erkölcsi kötelességünk volna időjártával jogaiba visszaállítani, illetve valorizálni s ezzel is meg tisztelni az ő hervadhatatlan emlékét.

Akik utána következtek: Gál Miklós 4 évi Józán Miklós 27 évi közérdekű és közhasznú munkásságuk során, már csak az előbb lerakott fun-

damentumra építettek. Ki-ki a maga módja szerint. Ebben az időszakban, a nyári két hónapot leszámítva, a segédlelkészi állás szünetelése alatt is minden vasárnap volt d. e. 11 órakor istentisztelet. S hogy a sátoros ünnepek másodnapján se legyen csukva a templomajtó, kolozsvári theológiánk elküldötte a maga tanárait és ifjait ünnepi követségbe (legatio). Így a rendes lelkész nyugodtan járhatott ki a vidéki filiákba urvacsoaraosztás végett; mert ugyancsak ki kellett mennie, mióta az eddig említett filiális alakulathoz Dévaványa és Füzesgyarmat is csatlakoztak.

A Millenium évében Erdélyből sokan jöttek fel, hogy megnézzék a kiállítást. S alig akadt közülük valaki, aki elmulasztotta volna megnézni a mi templomunkat. S mindenki boldog volt, hogy itt e szent helyen velünk együtt imádkozhatott. De valóban szerencsés volt az, aki 1896 szeptember elején részt vehetett azon a Nemzetközi Vallásos Konferencián, amelyen angol unitárius testvéreink is több felolvasóval képviseltették magukat. Az egész Konferencia anyaga izléses kötetben nyomtatásban is megjelent. S alkalmat nyújtott arra, hogy távoli világrészekben is tudomást vegyenek mirőlünk és a magyar nemzetnek ezeréves multjáról, amelybe küzdelmeivel és szenvedéseivel úgy kapcsolódik bele a magyar unitárius egyház, mint annak szerves alkotó része.

Ürmösi Károly rövid segédlelkészi szolgálati idejének leteltével, Gál Miklós rendes lelkész a hitoktatói díjak kikötése mellett vállalta a teljes vallástanítást a különböző iskolai csoportokban és az irodán. Ezt az ágát a lelkészi teendőknél így vettem át utána én is, amikor a közbizalomnak engedve, és az Istenség vezető kezében bízva, 1899 október 1-én — torockói kedves hiveimnek áldásától kísérve — elfoglaltam ezen a szép emelvényen lelkészi állásomat.

Budapest, ahol az iskolákat 20 éven át szorgalmasan látogattam, jó iskola volt számomra. Innen szállottam ki tanulmányutaimra a különböző országok fővárosaiba, ahol 1901 (London), 1903 (Amsterdam), 1905 (Genf), 1907 (Boston-U.S.A.), 1910 (Berlin), 1920 (Beatenberg), 1922 (Leyden), az oxfordi theológián szerzett angol tudományomnak mindig jó hasznát vettem s több ízben előadást is tartottam. Ilyen természetű tanulmányút volt 1925-ben a második amerikai utam, amikor is két hónap alatt 67 különböző helyen szólaltam fel, prédikáltam és előadást tartottam. Ennek a munkának az áldásaiban mind nem lett volna részem, hogy ha megmaradok torockói papnak az »Egy az Isten« hazájában, ahová különben az én szívem mindig visszavágyott.

Budapesti lelképásztorkodásom első idejére csak itteni egyházközségünkben az egyháztársadalmi munka megindítása a bpesti Dávid Ferenc Egylet keretében, amelynek első alapítói között olyan nevek szerepelnek, mint Ürmössy Miklós, Percelné Kozma Flóra és Kozma Gyula, akikről illendőképen a kis egylet XXV. éves jubileumán, f. évi november közepén fogunk megemlékezni. Itt is áldjuk őket. És áldjuk érettök a mindenható Istent, hogy nehéz időkben őket állította ennek a gyülekezeti munkának

az élére, amely úgy az egyletnek, mint az egyháznak széles körökben nagy elismerést és elégtételt szerzett.

1902-ben szerveztetik az itteni Királyhágón inneni eklézsiákból a IX. unitárius egyházkör — »Dunatiszamenti egyházkör« címe alatt, s ezzel meglazul némileg az a kapocs, amely bennünket a kolozsdobokai egyházkörhöz csatolt. A budapesti lelkész azóta egyuttal az egyházkörnek is esperese s így világ előtt legalább nagyobb a tekintélye. Az igaz, hogy az irodai teendők és utak is ehhez mérten megszaporodtak.

Ezenközben egy életbevágó mozzanat mutatkozik a budapesti egyházközség, mint háztulajdonos életében. Az építetű cég — sajnos — időközben megbukott. S így az engedményesekkel megindulhatott az egyezkedés a Ház haszonélvezetének a megváltása iránt. Szerződéses jogainkat a hivatalos fórumok előtt Dulovics Béla jogtanácsos ur védelmezte, aki r. kat. vallású volt ugyan, de egyházunk anyagi és erkölcsi ügyeit egészen 1918-ban bekövetkezett haláláig szíven viselte. Az ő közbenjöttével hosszas tárgyalások után sikerült a Ház haszonélvezetét, az egyházi főhatóság jóváhagyása mellett, teljesen megváltanunk. Jókarba helyezési költségekkel együtt az egész 100 ezer békebeli koronánkba került; ami majdnem összes alapjainkat igénybe vette; de itt volt ellenérték gyanánt a házbérjövedelem, amelyet 1906-tól kezdve mi bevételeztünk az ügyvéd urnak pontos számadási kimutatásai alapján.

Angol és amerikai vendégek, hol egyesek, hol csoportosan mindegyre fölkerestek bennünket. 1901 szept. 1-én harmincan vettek részt a D. F. E. megnyitó ülésén a templomban. 1910-ben egy száz tagból álló csoport hódolt Kolozsvárt és Déván a martir halált szenvedett püspök Dávid Ferenc négyszázados emlékének. Ezekkel itt, hazatérőben megünnepeltük a nagy Parker Tivadar születésének 100 éves fordulóját. Kényelmükre külön kalauzt adtunk ki. S elláttuk őket minden jóval. A magyar állam jóvoltából külön vonatokon hordoztuk őket oda-vissza.

Ez a költség és a fáradság azonban kamatostul megtérült; mert amikor a világháború lezajlása után az azt követő forradalmak és igazságtalan békék minket végkép megnyomorítottak, angol és amerikai unitárius testvéreink voltak az első — az első között is első: a mi kedves Drummond barátunk és áldott lelkü neje — akik segítségünkre jöttek. Az ő ajánlatukra kaptuk az első szeretet-adományokat, amikből magunkat és hiveink jórészét felruházhattuk. Az ő ajánlatukra kaptuk azt a jelentékeny pénzüsszeget, amellyel a Ház után még minket terhelő tartozást az utolsó fillérig lefizethettük. Amikor ezt 1921. január 10-én nagy örömmel jelentettem beteg gondnokunknak, dr. Székely Ferencnek, ezt mondta rá: »most már nyugodtan halok meg.«

Am a nagyobb próba még ezután következett. A pénz leromlott. Alapjaink megsemmisültek. S egy szép napon 1923. szept. 3. csak arra ébredünk fel, a kassza üres; nem tudjuk a papjainkat fizetni. Ezen a bajon is segített az »Egyházfentartási Alap« eszméje, amelyet dr. Héderváry

Hugóafia ajánlott és a dr. Nyiredy-féle országos gyűjtés, amely egyszáz milliót meghaladó összeget eredményezett.

1923-tól fogva hűveinkre az egyházi adófizetést kötelezővé tettük, bizonyos enyhe kirovás alapján; de ha nem volna itt a házbérvédelem, ebből ugyan nem lehetne az egyházi élet zavartalan folyását biztosítani.

A Diktatura elvette tőlünk az — anyagot. De a lelket nem vehette el. Az unitárius léleknek ez az egyházas buzgósága és áldozatkészsége az, amire továbbra is bátran építhetünk a jövőre nézve. Csak tegye meg mindenki a kötelességét a saját jó szívének sugallata szerint.

1910 óta a templom alatti helyiségben Dávid Ferenc Ifjúsági Kör címen találkozott időnkint az ifjúság a lelkész vezetése és felügyelete alatt. 1915 óta ugyanezt a helyiséget egyetemi hallgatóink számára szerény otthonul rendeztük be.

A világháború után meginduló egyleti mozgalom arra készítette a D. F. E. női választmányát, hogy »Unitárius Nőszövetség« cím alatt külön szervezkedjék s így az angol és amerikai unitárius nőszövetségek mentő akciójába belekapcsolódva, nagyobb tevékenységet fejthessen ki. Nem véletlen, hogy a vezetők között ismét találkozunk az ősi Buzogány névvel, amelynek a kezdet-kezdetén egyházunk alapításában oly sokat köszönhetünk.

Elvesztettük a világháborút. E lvesztettük Erdélyt, aki pedig dajkálkodó édes Anyánk volt. Abban a lehetetlen helyzetben, hogy egyházi főhatóságunkkal két éven át alig érintkezhetünk, szervezkedni kellett ismét. S így választatott meg a hódmezővásárhelyi körigységben Józán Miklós esperes az adott helyzetben, egyházi ügyeink legfőbb képviselőjére ebben a hazarészben, Trianoni Magyarországon, püspöki vikáriusnak. Ehhez mértén egy új harmadfokú szervezet is létesült később Unitárius Egyházi Igazgató Tanács cím alatt, amely tanácsnak és vezetőinek átruházott joghatósága megmenti a mi számunkra az igazi egyházi életnek a látszatát. Csonka intézmény ez is, mint ahogy csonka az ország is, amelyben sinylődünk; az eljövendő jobb kor reményében dolgozunk és imádkozunk.

Erdély szomorú sorsa miatt kelt utra hűveink között száz meg száz család, hogy itt keressen magának új otthonát. Ezeknek a hűveknél a fővárosba és a vidéki gócpontokba való özönlése a mi létszámunkat is megduzzasztotta, a teendőket növelte. Ezt nem panaszképpen mondjuk. Csak azért, hogy indokoljuk a külön hitoktató lelkészi állás betöltését 1920-ban most is derekasan működő Bíró Lajos lelkészszel, aki azon év június 6-án köszöntött be s át is vette a vallásitanítást az öreg szolgától, aki már nem győzte tovább tenni a szolgálatnak ezt a részét. Azóta felváltva prédikálunk a templomban is.

Sőt egy idő óta hárman is prédikálunk; mert az erdélyi kérdés megoldása végett 1923 nyarán, angol és amerikai testvéreink a IX. ker., Rákos-u. 3. sz. a egy háromemeletes bérházat vettek a maguk nevére, de a mi javunkra. Ez az ugynevezett »Unitárius Missió-Ház«, amelyben dr. Csiki Gábor, missiólel-

készafia lakik; de akinek a megszünt Lakáshivatal indolenciája folytán még mindig nem sikerült a gondjaira bizott ifjakat a tervezett otthonba betelepíteni. Pedig milyen szép lenne, hogyha az itt beépítendő amerikai imaházban is felcsendülne már az égi dalam: »Erős várunk nekünk az Isten« és »Isten áldd meg a magyart« és »Hozzád megyek, Uram, hozzád közel«

Multunk tanuságából, jelen helyzetünkből egy következtetést vonok le, ennek a házagos krónikának a végszava gyanánt. Testvéreim, ha élni és halni akarunk, építsünk minden esztendőben egy unitárius templomot Budapesten, a meglevőt pedig, mint Mater-ecclesiánkat becsüljük meg igazi érdeme szerint.

Józán Miklós

Első Istentiszteletek Budapesten.

Amidőn kedves budapesti egyházunk fennállásának félszázados évfordulóját készülünk ünnepelni, jól eső érzéssel tölt el az a tudat, hogy a kicsiny mustármag, amelyből ez az immár virágzó és Isten kegyelméből folyton izmosodó fa sudárba szökkent, az én szerény szülői házamban vettetett el.

Aldott emlékü édes apám a kiegyezés után 1868-ban hagyta ott a kolozsvári kollégiumban betöltött tanszéket, hogy az ujonnan megalakult vallás és közoktatásügyi miniszteriumban titkári állását, amelyre őt br. Eötvös József miniszter az unitárius egyház vezetőségének ajánlatára kinevezte, elfoglalja. Nagy kitüntetés volt ez, mert hiszen ezzel ő a miniszteriumban az egyház képviselőjévé vált; — de a dicsőségnek bizony árnyoldalai is voltak. Hiszen el kellett szakadnia mindentől, ami gyermekkorától kedves volt szívének. Ott kellett hagyni a kedves bércei szülőföldet, a forrón szeretett Erdélyt, a rokonokat, jóbarátokat, kedves ismerősöket — és elhelyezkedni a kis családdal: édes anyámmal és két piciny leánykával, idősebb nővéreimmel a nagy, rideg városban, ebben a nagy háztengerben, amelynek emeletes palotáiban sok-sok ember lakott, de mind idegen, akiknek még a magyar beszéde is oly szokatlanul hangzott, akik lótnak-futnak dolgaik után, de bizony nem igen törődnek még a legközelebbi szomszédaikkal sem. — És ott kellett hagyni a kedves meghitt templomot, ahol olyan jól esett az ősi egyszerű módon, a rokon lelkekkel együtt, dicsérni az egy igaz Istent. Sok-sok torony hirdette iff az Isten dicsőségét, de egyik alól sem hangzott az ismerős szó, a jól ismert ének.

De aki az Istent a szívében hordja, templom nélkül is megtalálja a hozzá vezető utat. És ünnepnapokon, amikor a hét nehéz munkájától megpihent édes apám elővette az öreg bibliát, maga köré gyűjtötte kicsiny családját s felolvasott nekik belőle, majd imádkozott együtt velük és felhangzott a zsoltár a szülők ajkán, amelybe tétován próbálkozva csengett bele a gyermekek vékony hangoecskája. S együtt voltak az Istennel és a vele való társalkodástól felüdültek és már nem érezték magukat el-

Azonban nem soká maradt egyedül a család ilyen alkalmakkor. Csakhamar egymásra találtak az idegenben a rokon lelkek, s annak a pár unitárius családnak, akik akkor Budapesten laktak, központjává lett a mi házuk. Ide gyűltek össze vasár-és ünnepnapokon, ahol édes apám prédikált és felhangzott az ajkakon a kedves ősi zsoltár s egyszerre otthon érezték magukat a nagy, idegen városban. Érezték, hogy az egy igaz Isten itt is velük van s ez a tudat újra erőt adott egy heti kötelesség elvégzésére.

En, mint a ház legfiatalabb gyermeke, természetesen még nem éltem akkor. Az én első templomba menetelem emléke a Deák-téri iskola nagy terméhez fűződik. De első hitoktatóm édes apám volt, akinek térdén ülve tanultam meg az Úr imádságát és hallottam először a bibliai történeteket, még mielőtt iskolába kerültem. Szüleim és jó barátaink azonban gyakran emlegették azokat a kedves házi istentiszteleteket s én mindannyiszor vágyakozva gondoltam arra, hogy bár én is jelen lehettem volna azokon.

Buzogány Anna.

Budapest jövője.

Ez alatt a cím alatt nem akarok jóslatokba menni. Most, amikor a budapesti unitárius egyházközség megalapításának 50 ik évét ünnepeljük, egy-két gondolatot kívánok kifejezésre juttatni csupán arról a hivatásról, mit hitem szerint Isten ebben a városban, kis egyházunkra bizott. Egy pár tervet óhajtok továbbá ismertetni, melyet mi, kik az egyháznak ezidőszerint hivatásos szolgálói vagyunk, az elkövetkezendő 50 esztendő számára szívünkben melegengetünk.

Ha arról van szó, hogy miben áll az unitárius egyház sajátos feladata Budapesten, akkor csak azt mondhatom: legyen hű itt is ősi tradícióhoz. S mit jelent ez a tradíció? Soha egy pillanatra sem szabad elfelejtenünk, hogy hitvallásunk (szülőföldje a szép Erdélyország. Anyaszentegyházunk az 1568.-iki tor-dai országgyűlésnek abba a világtörténelmi nevezetességű határozatából nőtt ki, mely a világ összes államai között, legelsőnek iktatta törvénybe a vallásszabadság elvét és a toleranciát, a különböző keresztény egyházak testvéries békéjének és közös munkálkodásának egyetlen feltételét. Unitárius vallásunknak egyik legjellegzetesebb vonása az, hogy amíg hívei századok folyamán a maguk meggyőződése mellett a legnagyobb áldozatok árán is mindig kitar-tottak, addig más vallású honfitársaik meggyőződését is mindig föltétlen tiszteletben tartották. Megbecsülést és tiszteletet vallásos meggyőződésünkkel szemben, ami mindenikünknek oly szent és oly drága, csak úgy várhatunk, ha azt mi sem tagadjuk meg másoktól. Ez a jellegzetes unitárius gondolat, mely eredetileg a mi apostolunk, Dávid Ferenc szívében született, Erdélyországot lassanként Isten legnagyobb dicsőségére, a felekezeti béke klasszikus földjévé avatta. Ezért van az, hogy amiképen a reformátusoknak egyik kiváló püspöke megállapította, minden igazi erdélyi emberben van valami az Unitarismusból. Ez a valami: vallási türelmesség. Ilyen értelemben tehát

—nem hiába nevezték hitünket egykor kolozsvári vallásnak — Unitarismus és Transilvanismus tulajdonképen egyet jelent. Talán sehol a világon nincs annyi vegyes házasság, mint épen Erdélyben. Ismerek családokat, melyekben mind a négy keresztény vallásfelekezet: rom. kath. ref. lut. és unitárius egyaránt képviselve van és pedig nagyon buzgó tagok által. De arra nem igen tudok esetet, hogy a felekezeti kérdés valaha a családban komolyabb bajt okozott volna, vagy a társadalmi életben széthuzást szított volna. Az pedig épen erdélyi szokás, hogy egymás templomát kölcsönösen látogatják s a felekezetek a közös cél érdekében, közös programot csinálnak s közös erővel is dolgoznak. A felekezeti béke és szeretet még a mult évben is, főpásztorok csókjában nyert ott kifejezést.

Lehetne-e a budapesti unitárius egyház számára az adott viszonyok között az elkövetkezendő évtizedek számára szebb hivatást elképzelni, mint azt, hogy tradícióhoz híven, ebben a veszendő városban és az egész országban hirdesse a Transilvanismust,— ami az adott esetben egyenlő az Unitarismussal: testvéri szeretet a felebarátok között, mert hisz mind egy közös sorsnak vagyunk részesei. S tehetnénk-e nagyobb szolgálatot egy nemzetnek és egyben magának az Istennek, mint akkor, ha mindnyájan ennek a tipikus unitárius igének válunk hirdetőivé? S ha mégis sokszor váddal illetnek s még a keresztény nevet is megtagadják tőlünk. Lelkesedésünket ez meg ne bénítsa, mert sohasem annak van igaza aki bánt, hanem annak, aki a vett sérelmeket Krisztusi türellemmel hordozza.

Egy másik gondolatom: Valahol egyszer azt mondtam, hogy a mi hitünk egy lelki Atlantis, mely minket Angliához és Amerikához fűz. Ezt a lelki Atlantist még a háború vad vihara sem csüggeszthette el. Sőt, amikor ránk szakadt a legnagyobb csapás, amikor megaláztattunk és porba sujtattunk, mikor ugy éreztük, hogy már az egész világ elagyott és nincsen senki, aki megértené igazságunk szavát,— unitárius hitünk lelki Atlantiszán indultak el Anglia és Amerika fiai és lányai, hogy biztatást, szent bátoritást hozzanak ide egy elesett népnek s aztán szószólóivá válljanak az ő igazságának. Lehet-e szebb feladat, mint az, hogy ezt a lelki kapcsolatot kifelé tovább mélyítsük, erősítsük és a közjó érdekében népünk javára gyümölcsöztessük?!

S aztán még csak egy pár szót háziterveinkről, melyekkel a második 50 év felé nézünk. Köztudomású dolog, hogy az utóbbi néhány szerencsétlen esztendő folyamán az Unitárius hívek száma nemesak a fővárosban, hanem a vidéken is legalább is megháromszorozódott. Ha ez a számgyarapodás nem erdélyi egyházunkra jelentene érzékeny erővesztéséget, valóban örvendénünk kellene. Az adott esetben azonban öröme nincs okunk. A számgyarapodás csak feladatokat ró ránk: azt, hogy a többlet számára új egyházi szervezeteket létesítsünk, Erdélyből kitelepített híveink vallásos szükségleteit az új viszonyok között is kielégítsük, mert különben az új és számukra vallásilag idegen környezetben, ha ez a nemzedék nem is, de a következő biztosan elvesz egyhá-

Azonban nem soká maradt egyedül a család ilyen alkalmakkor. Csakhamar egymásra találtak az idegenben a rokon lelkek, s annak a pár unitárius családnak, akik akkor Budapesten laktak, központjává lett a mi házuk. Ide gyűltek össze vasár-és ünneppnapokon, ahol édes apám prédikált és felhangzott az ajkakon a kedves ősi zsoltár s egyszerre otthon érezték magukat a nagy, idegen városban. Éreztek, hogy az egy igaz Isten itt is velük van s ez a tudat újra erőt adott egy hefi kötelesség elvégzésére.

Én, mint a ház legfiatalabb gyermeke, természetesen még nem éltem akkor. Az én első templomba menetelem épülke a Deák-téri iskola nagy terméhez fűződik. De első hitoktatóm édes apám volt, akinek térdén ülve tanultam meg az Ur imádságát és hallottam először a bibliai történeteket, még mielőtt iskolába kerültem. Szüleim és jó barátaink azonban gyakran emlegették azokat a kedves házi istentiszteleteket s én mindannyiszor vágyakozva gondoltam arra, hogy bár én is jelen lehettem volna azokon.

Buzogány Anna.

Budapest jövője.

Ez alatt a cím alatt nem akarok jóslatokba menni. Most, amikor a budapesti unitárius egyházközség megalapításának 50 ik évét ünnepeljük, egy-két gondolatot kívánok kifejezésre juttatni csupán arról a hivatásról, mit hitem szerint Isten ebben a városban, kis egyházunkra bízott. Egy pár tervet óhajtok továbbá ismertetni, melyet mi, kik az egyháznak ezidőszerint hivatásos szolgálói vagyunk, az elkövetkezendő 50 esztendő számára szívünkben melengetünk.

Ha arról van szó, hogy miben áll az unitárius egyház sajátos feladata Budapesten, akkor csak azt mondhatom: legyen hű itt is ősi tradícióihoz. S mit jelent ez a tradíció? Soha egy pillanatra sem szabad elfelejtenünk, hogy hitvallásunk (szülőföldje a szép Erdélyország. Anyaszentegyházunk az 1568.-iki tor-dai országgyűlésnek abban a világtörténelmi nevezetességű határozatából nőtt ki, mely a világ összes államai között, legelsőnek iktatta törvénybe a vallás-szabadság elvét és a toleranciát, a különböző keresztény egyházak testvéries békéjének és közös munkálkodásának egyetlen föltételét. Unitárius vallásunknak egyik legjellegzetesebb vonása az, hogy amíg hívei századok folyamán a maguk meggyőződése mellett a legnagyobb áldozatok árán is mindig kitar-tottak, addig más vallású honfitársaik meggyőződését is mindig föltétlen tiszteletben tartották. Meg-beesülést és tiszteletet vallásos meggyőződésünkkel szemben, ami mindenikünknek oly szent és oly drága, csak úgy várhatunk, ha azt mi sem tagadjuk meg másoktól. Ez a jellegzetes unitárius gondolat, mely eredetileg a mi apostolunk, Dávid Ferenc szívében született, Erdélyországot lassanként Isten legnagyobb dicsőségére, a felekezeti béke klasszikus földjévé avatta. Ezért van az, hogy amiképen a reformátusoknak egyik kiváló püspöke megállapította, minden igazi erdélyi emberben van valami az Unitarismusból. Ez a valami: vallási türelmesség. Ilyen értelemben tehát

— nem hiába nevezték hitünket egykor kolozsvári vallásnak — Unitarismus és Transilvanismus tulajdonképen egyet jelent. Talán sehol a világon nincs annyi vegyes házasság, mint épen Erdélyben. Ismerek családokat, melyekben mind a négy keresztény vallásfelekezet: rom. kath. ref. lut. és unitárius egyaránt képviselve van és pedig nagyon buzgó tagok által. De arra nem igen tudok esetet, hogy a felekezeti kérdés valaha a családban komolyabb bajt okozott volna, vagy a társadalmi életben széthuzást szított volna. Az pedig épen erdélyi szokás, hogy egymás templomát kölcsönösen látogatják s a felekezetek a közös cél érdekében, közös programot csinálnak s közös erővel is dolgoznak. A felekezeti béke és szeretet még a múlt évben is, főpásztorok csókjában nyert ott kifejezést.

Lehet-e a budapesti unitárius egyház számára az adott viszonyok között az elkövetkezendő évtizedek számára szebb hivatást elképzelni, mint azt, hogy tradícióihoz híven, ebben a veszendő városban és az egész országban hirdesse a Transilvanismust, — ami az adott esetben egyenlő az Unitarismussal: testvéri szeretet a felebarátok között, mert hisz mind egy közös sorsnak vagyunk részesei. S tehetnénk-e nagyobb szolgálatot egy nemzetnek és egyben magának az Istennek, mint akkor, ha mindnyájan ennek a tipikus unitárius igének válunk hirdetőivé? S ha mégis sokszor váddal illetnek s még a keresztény nevet is megtagadják tőlünk. Lelkesedésünket ez meg ne bénítsa, mert sohasem annak van igaza aki bánt, hanem annak, aki a vett sérelmeket Krisztusi türellemmel hordozza.

Egy másik gondolatom: Valahol egyszer azt mondtam, hogy a mi hitünk egy lelki Atlantis, mely minket Angliához és Amerikához fűz. Ezt a lelki Atlantist még a háború vad vihara sem csüggeszthette el. Sőt, amikor ránk szakadt a legnagyobb csapás, amikor megaláztattunk és porba sujtattunk, mikor úgy éreztük, hogy már az egész világ elagyott és nincsen senki, aki megértené igazságunk szavát, — unitárius hitünk lelki Atlantiszán indultak el Anglia és Amerika fiai és lányai, hogy biztatást, szent bátoritást hozzanak ide egy elesett népnek s aztán szószólóivá válljanak az ő igazságának. Lehet-e szebb feladat, mint az, hogy ezt a lelki kapcsolatot kifelé tovább mélyítsük, erősítsük és a közjó érdekében népünk javára gyümölcsöztessük?!

S aztán még csak egy pár szót háziterveinkről, melyekkel a második 50 év felé nézünk. Köztudomásu dolog, hogy az utóbbi néhány szerencsétlen esztendő folyamán az Unitárius hívek száma nemesak a fővárosban, hanem a vidéken is legalább is megháromszorozódott. Ha ez a számgyarapodás nem erdélyi egyházunkra jelentene érzékeny erővesztéséget, valóban örvendénünk kellene. Az adott esetben azonban öröme nincs okunk. A számgyarapodás csak feladatokat ró ránk: azt, hogy a többlet számára új egyházi szervezeteket létesítsünk. Erdélyből kitelepített híveink vallásos szükségleteit az új viszonyok között is kielégítsük, mert különben az új és számukra vallásilag idegen környezetben, ha ez a nemzedék nem is, de a következő biztosan elvesz egyhá-

zunk számára.

Ennek a nehéz feladatnak a megoldásában is, mint egykor a budapesti egyházközösség életre hívásában, Amerikai és Angol testvéreink jöttek segítségül akkor, amikor anyagilag lehetővé tették, hogy Budapesten az »Unitárius Missió Háza«-at megszervezzük. Az új feladatok céljára, Budapesten IX ker. Rákos-u. 3 sz. alatt milliárdokat érő hatalmas palotát vásároltak s azt szubvencióval látják el.

Legközelebbi terveink jelenleg e körül a Missió Ház körül csoportosulnak. Egy új templomot akarunk ebbe a házba beépíteni, a szomszédos-területek hívei számára, kik a Koháry-utcai templomot már csak a távolság miatt sem látogathatják elég gyakran; különben is ez a kis templom annak idején csak 1—2 ezer budapesti unitárius ember számára volt tervezve. A mai lélekszám azonban 5000 körül mozog.

A Missió Házban a templomon kívüli Ifjúsági Otthont kívánunk létesíteni, a srülői háztól elszakadt szétélező, nagy nyomorúságban élő ifjúságunk számára, hol nem csak tisztességes lakásban, hanem megfelelő nevelésben is részesíthetjük őket. Így reméljük megvalósíthatónak azt a régi tervet, hogy ifjúságunkat szervez kapcsolással hozzuk az Amerikai és Angol Unitárius Ifjúsági Egyesületekkel, aminek anyagi és erkölcsi háttérrel kiemeltíthetjük.

Tisztában vagyunk arról, hogy azt a nagy feladatot, amit az élet ma egyházunkra ró, a vasárnapi prédikációval egyedül megoldani nem lehet. A Missió Ház keretein belül ezért intenzívebb egyház-társadalmi élet szervezésére kell törekednünk. Állandó Otthont kívánunk benne biztosítani a Népszövetség számára, ahol a folyton erősödő egyház-társadalmi szervünk, munkásságát még határozottabbá teheti és azt még jobban kiemeltítheti.

Legyen itt a Népszövetségnek központi helyisége, honnan hivatalos ügyeit intésheti, hol gyűléseket, kulturális estélyeket és a szegények számára szeretetvendéglőket rendezhet, amint azt az Angol és Amerikai társaságok is teszik. Így építheti majd ki a Népszövetség azokat a testvéri kapcsolatokat is, melyek a Szövetséget a közeljövőben az Amerikai és az Angol Nők Ligájához fűzik.

A Missió Házban szervezzük az Unitárius Kulturális Kaszinót is, könyvtárral, olvasó szobával és előadó teremmel, hol előadásokat rendezhetünk olyan kultúrvelődelmi kérdésekről, mely mindenkit közelebb érkezik és amelyekkel foglalkozni első sorban a mi egyházunk hivatalos. Ennek a kaszinóknak a keretében egy táborban akarjuk gyűjteni az összes magyar unitárius férfiakat. Szerves kapcsolatot akarunk teremteni köztük és az Amerikai Unitárius Férfiak Ligája között, mely ma csak négy férfiakat számlál tagjai között, kik az Egyesült Államok társadalmi, tudományos, gazdasági, sőt politikai életében is vezető szerepet visznek. Egy ilyen kapcsolat elősegítik névvel kiemeltíthetjük.

A budapesti unitárius egyházközösséggel egyetértve a Missió Ház feladata lesz a vidéki városokban szétélező és híveink gondozása is, hogy őket új életkörülményeik között is magunkhoz kössük.

A »Missió Ház« van hivatalos megvalósítandó és

kifejezésre juttatni az Unitárius Világszövetségnek most ébredő gondolatát is. Találkozó hely lesz a világ összes unitáriusai számára. Második Otthon, hol Budapesten jártában minden unitárius ember szállást találhat majd.

Ilyen és ehhez hasonló tettek foglalkoztatnak egyházunkat 50 éves jubileumán. Hívjuk őket alkalommal szöveget költünk, hogy ki-ki a maga Isten által tehetsége szerint járjon az új munkáiban segítségünkre.

Dr. Csiki Gábor

Ferencz József unitárius püspök félszázados püspöki jubileuma. A 91 éves főpásztor most is ott áll egyháza élén.

Az elszakított Erdély fővárosában, Kolozsvárott szeptember 19-én nagy ünnepségre gyűlnek össze a magyar unitáriusok. Félszázados évfordulóját fogják ünnepegni annak, hogy 50 évvel ezelőtt a háromszékvármegyei Árkos községben tartott zsinati főtanácsai ülés Kriza Jánosnak, a neves költőnek és népdalgyűjtőnek püspöki örökébe választotta Ferencz Józsefet, az akkor alig 41 éves kolozsvári lelkésznek, az unitáriusok jelenlegi főpásztorát.

Ez a félszázados jubileum nemcsak mint egy nemes főpapi pályafutás keretében kimagasló, szinte ritkaságszámba menő élettrajzi mozzanat tarthat számot arra, hogy a krónikák a napi események sodrából kiemelje, de említésre méltó azért is, mert ez az esemény egyben a magyar unitárius egyháztörténet egy jelentőségtejes szakaszának határállomását is jelzi.

Ferencz József püspök személye a teljességgel emberöltő alatt kiválaszthatatlanul összeforrótt egyháza történetével, mondhatni: az ő nemesveretű egyéniségén keresztül ismerie és értékelte a magyar közvélemény azt a zajtalan, de kulturális eredményekben jelentős munkásságot, amelyet a kormányzata alatt álló egyház nemcsak egyház-társadalmi téren, de mint a magyar kultúra keleti végvárának egyik előretöltő őrszeme a nemzeti gondolat fejlesztése körül is kifejtett. Ferencz József hosszú pályafutása alatt mindemellett sokáig sem volt u. n. egyház-fejedelem a szóhasználatnak mereven autokratikus értékelésre utaló értelmezése szerint. A hívei részéről élvezett egyházkormányzói tekintélye nem a püspöki jogkör nyújtotta hatalom talajából de a személyiségében rejlő kiváló vezéri hivatottságának spontán elismeréséből fakadt.

Erdélynek, a lelkiismereti szabadság klasszikus hazájának történelmi légkörében edződött egyénisége, valamint eszmei elgondolásában és szervezeti konstrukcióban egyaránt a nemes értelemmel vett demokrácia alapelvein felépült egyházának tiszteletreméltó hagyományai annak az életprogramnak az apostolává avatták, amelynek irányvonalát, a széles mezőkés átfogó egyházi és társadalmi munka az elfogultság békijétől mentes

zunk számára.

Ennek a nehéz feladatnak a megoldásában is, mint egykor a budapesti egyházközség életre hívásában, Amerikai és Angol testvéreink jöttek segítségül akkor, amikor anyagilag lehetővé tették, hogy Budapesten az »Unitárius Missió Ház«-at megszervezzük. Az új feladatok céljára, Budapesten IX ker. Rákos-u. 3 sz. alatt milliárdokat érő hatalmas palotát vásároltak s azt szubvencióval látják el.

Legközelebbi terveink jelenleg e körül a Missió Ház körül csoportosulnak. Egy új templomot akarunk ebbe a házba beépíteni, a szomszédos kerületek hivei számára, kik a Koháry-utcai templomot már csak a távolság miatt sem látogathatják elég gyakran; különben is ez a kis templom annak idején csak 1—2 ezer budapesti unitárius ember számára volt tervezve. A mai lélekszám azonban 5000 körül mozog.

A Missió Házban a templomon kívüli Ifjúsági Otthont kívánunk létesíteni, a szülői háztól elszakadt szétszórtan, nagy nyomoruságban élő ifjúságunk számára, hol nem csak tisztességes lakásban, hanem megfelelő nevelésben is részesíthetjük őket. Így reméljük megvalósíthatónak azt a régi tervet, hogy ifjúságunkat szerves kapcsolatba hozzuk az Amerikai és Angol Unitárius Ifjúsági Egyesületekkel, aminek anyagi és erkölcsi haszna kiszámíthatatlan.

Tisztában vagyunk azzal, hogy azt a nagy feladatot, amit az élet ma egyházunkra ró, a vasárnapi prédikációval egyedül megoldani nem lehet. A Missió Ház keretein belül ezért intenzívebb egyház-társadalmi élet szervezésére kell törekednünk. Állandó Otthont kívánunk benne biztosítani a Nőszövetség számára, ahol e folyton erősödő egyháztársadalmi szervünk, munkásságát még hatásosabbá teheti és azt még jobban kiszélesítheti.

Legyen itt a Nőszövetségnek központi helyisége, honnan hivatalos ügyeit intézheti, hol gyűléseket kulturestélyeket és a szegények számára szeretetvendégségeket rendezhet, amint azt az Angol és Amerikai társaságok teszik. Így építheti majd ki a Nőszövetség azokat a testvéri kapcsolatokat is, melyek a Szövetséget a közös cél jegyében az Amerikai és az Angol Nők Ligájához fűzik.

A Missió Házban tervezzük az Unitárius Kultur Kaszinót is, könyvtárral, olvasó szobával és előadó teremmel, hol időnként előadásokat rendezhetünk olyan közművelődési kérdésekről, mely mindenkit közelebről érdekel és amelyekkel foglalkozni első sorban a mi egyházunk hivatott. Ennek a kaszinónak a keretében egy táborba akarjuk gyűjteni az összes magyar unitárius férfiakat. Szerves kapcsolatot akarunk teremteni köztük és az Amerikai Unitárius Férfiak Ligája között, mely ma odaát oly férfiakat számlál tagjai között, kik az Egyesült Államok társadalmi, tudományos, gazdasági, sőt politikai életében is vezető szerepet visznek. Egy ilyen kapcsolat előnye ránk nézve kiszámíthatatlan.

A budapesti unitárius egyházközséggel egyetértve a Missió Ház feladata lesz a vidéki városokban szétszórtan élő hiveink gondozása is, hogy őket új életkörülményeink között is magunhoz kössük.

A »Missió Ház« van hivatva megvalósítani és

kifejezésre juttatni az Unitárius Világszövetségnek most ébredező gondolatát is. Találkozó hely lesz a világ összes unitáriusai számára. Második Otthon, hol Budapesten jártában minden unitárius ember szállást találhat majd.

Ilyen és ehhez hasonló tervek foglalkoztatnak egyházközségünk 50 éves jubileumán. Híveinkhez alkalommal szöveget küldünk, hogy ki-ki a maga Isten adta tehetsége szerint jöjjön az építő munkában segítségünkre.

Dr. Csiki Gábor

Ferencz József unitárius püspök félszázados püspöki jubileuma. A 91 éves főpásztor most is ott áll egyháza élén.

Az elszakított Erdély fővárosában, Kolozsvárott szeptember 19-én nagy ünnepségre gyűlnek össze a magyar unitáriusok. Félszázados évfordulóját fogják ünnepelni annak, hogy 50 évvel ezelőtt a háromszékvármegyei Árkos községben tartott zsinati főtanácsi ülés Kriza Jánosnak, a neves költőnek és népdalgyűjtőnek püspöki örökébe választotta Ferencz Józsefet, az akkor alig 41 éves kolozsvári lelkész tanárt, az unitáriusok jelenlegi főpásztorát.

Ez a félszázados jubileum nemcsak mint egy nemes főpapi pályafutás keretéből kimagasló, szinte ritkaságszámba menő életrajzi mozzanat tarthat számot arra, hogy a krónikás a napi események sodrából kiemelje, de említésre méltó azért is, mert ez az esemény egyben a magyar unitárius egyháztörténet egy jelentőségteljes szakaszának határállomását is jelzi.

Ferencz József püspök személye a lefolyt emberöltő alatt elválaszthatatlanul összeforrott egyháza történetével, mondhatni: az ő nemesveretű egyéniségén keresztül ismerte és értékelte a magyar közvélemény azt a zajtalan, de kulturális eredményekben jelentős munkásságot, amelyet a kormányzata alatt álló egyház nemcsak egyháztársadalmi téren, de mint a magyar kultúra keleti végvárának egyik előretolt őrszeme a nemzeti gondolat fejlesztése körül is kifejtett. Ferencz József hosszú pályafutása alatt mindamellett sohasem volt u. n. egyházfejedelem a szóhasználatnak uereven autokratikus értékelésre utaló értelmezése szerint. A hivei részéről élvezett egyházkormányzói tekintélye nem a püspöki jogkör nyújtotta hatalom talajából de a személyiségében rejlő kiváló vezéri hivatottságának spontán elismeréséből fakadt.

Erdélynek, a lelkiismereti szabadság klasszikus hazájának történelmi légkörében edződött egyénisége, valamint eszmei elgondolásban és szervezeti konstrukcióban egyaránt a nemes értelemben vett demokrácia alapelvein felépült egyháznak tiszteletreméltó hagyományai annak az életprogramnak az apostolává avatták, amelynek irányvonalát, a széles mezőkét átfogó egyházi és társadalmi munka az elfogultság béklyóitól mentes

mélyhítszeretetet és mindenekfelett a felekezeti béke istápolásának eszméje jelzik.

Mozgalmas történelmi eseményekkel átszőtt gyermek- és ifjúkora a magyar nemzet történetének a legválságosabb korszakára esik. Mint 13 éves gyermek éli át a szabadságharc nagy eseményeit. Zsenge korára való tekintettel katonágyan nem lehetett, de — amint ezt a mult év folyamán megjelent memoárjában meghatóan írja le — a tanítás szünetelvén, hazatért szülőfalujába, ahol a fegyverforgatásnak a serdültebb diákoktól ellesett titkaiba avatja be a vele egykoru falusi ifjakat. A község nagyobb részét román lakossága nem nézte ezt jó szemmel s a gyermekifjunak az ő-i fajgyűlölet veszedelmeket rejtegető következményeivel elő nagybátyjával együtt Agyagfalvára kell menekülnie.

Mint 20 éves ifjus máris felszentelt pap és tanár, az abszolutizmus fojtogató karjai között senyvedő egyházának tesz megbecsülhetetlen szolgálatot. Göttingában, Berlinben és Londonban folytató hosszabb tanulmányutja alatt pedig elárvt hazájának ügyét is lelke en felkarolja. Londonban érintkezést tart fenn Steinthal lelkesével, aki Kossuth megbízottjaként beutazza Erdélyt, hogy az ottani viszonyokról tájékozódást szerezzen, Párizsban Szemerével és az emigráció többi tagjával lép összeköttetésbe. Erdély földjére visszatérve, a Bach-polícia ezt a lépést nyomban számon is kéri tőle s csak hosszú taggatás után — amely főleg annak kiderítésére irányul, vajjon találkozott-e Londonban Kossuth Lajossal — engedték szabadon.

E nagy idők egész emberéletre kiható tanulságainak lenyűgöző hatása alatt hirdette és tettekkel is dokumentálta Ferencz József, hogy csak a felekezeti egyenlenség maradéktalan kiküszöbölésével, a nemzettársadalom összes elemeinek egybefogásával lehet és kell az ország jövőjét megalapozni. Ilyenirányu felszólalásai, beszédei többiben keltettek országszerte feltűnést. Így többek között az 1876 május 14-én Kecskeméten lefolyt protestáns egyleti nagygyűlésen tartott előadása, amely az „Életképek“-nek a gyűlés lefolyásáról beszámoló tudósítása szerint „fellelkesítette a kedélyeket, könnyeket csalt ki a szemekből s végeztével aggok és ifjak óriási éljenzésben törtek ki.“

A nemzeti célok munkálása körül kora ifjuságától kezdve kifejtett értékes tevékenységét ismerve, a magyar államférfiak igyekeztek a jeles püspököt az országos ügyek szolgálatának is megnyerni. Mint egyházfő, bármennyire idegenkedett a politikai élet nyers küzdelmeitől, nemzete érdekeit szemelőtt tartva, Tisza Kálmán felkérésére elfogadta a toroczkói kerület képviselő-mandátumát. Később az abrudbányai kerület ajánlja fel számára Tisza, ezt az ajánlatot azonban elhárította magától. A magyar főrendiháznak azonban tagja volt az 1878-as forradalom kitöréséig s tagja egyben annak a bizottságnak is, amely a felsőház reformjára vonatkozólag annakidején a javaslatot megtette. A javaslat tárgyalásával kapcsolatosan tartott felszólalásairól a sajtó is annakidején igen meleg hangon emlékezett meg. Értékes közéleti működését jutalmazva, a trón kegye is többiben sugárzott

felé. I. Ferencz József királyi tanácsosi címmel, majd a II. osztályu vaskoronarenddel, 80 éves születési évfordulója alkalmából pedig a Ferenc József rend csillaggal ékesített nagykeresztjével tüntette ki.

Egyházszerzői és az unitárius egyház történetét, hitelveinek ismertetését és magyarozatát felölelő gazdag irodalmi munkásságán kívül maradandó érdemei közé tartozik egyháza angol és amerikai kapcsolatainak kiépítése is.

Ez az összeköttetés Erdély elszakítása óta egyetemes magyar vonatkozásban is igen figyelemreméltó eredményekre vezetett Emlékezetes ugyanis, hogy 1919-ben, az erdélyi magyarság megpróbáltatásának leggyászosabb napjaiban az angol és amerikai unitárius egyházi missziók keresték fel elsőül idegen uralom alá került hittestvéreinket, s hívták fel a helyszínén szerzett tapasztalatok alapján megszerkesztett memorandumokban a békét diktáló nagyhatalmak figyelmét azokra a sérelmekre, amelyet magyar hitfelekezetek, különösen a felekezeti oktatás szabályozása s az őket létalapjukban megtámadó agrárreform során szenvedtek. Közludomású, hogy az erdélyi magyar püspökök az elszakítás időpontjától kezdve különösen a felekezeti oktatás kérdésével kapcsolatosan felmerült ügyekben együttesen járnak el, hogy ennek a püspöki kollégiumnak tapintatos és emelkedett szellemű doyenje éppen Ferencz József, az alig 80.000 lelket számláló kicsiny unitárius egyház főpásztora. S az agg főpásztor 91 év terhével a villán ott áll rendületlenül továbbra is iskoláink javarésztől anyagi erejének forrásaitól megfosztott egyháza élén azon az őrhelyen, ahova őt 50 évvel ezelőtt hívei bizalma helyezte. Az ősi kolozsvári templomban tartandó ünepségen ott lesznek hívei, a Székelyföld egyszerű harisnyás fiai, ott lesz a csonka ország területére szakadt hívek képviselte is, akiket nemcsak a hittestvéri de az egyházkormányzati közösség szálai is fűznek az erdélyi anyaszentegyházhoz, képviselve lesz az angol és amerikai unitárius egyház, de lélekben bizton ott lesz az egységes magyarság is, hogy hálát adjon a mindenhatónak egy értékes magyar élet gazdag eredményeiért.

Nyiredy Géza dr.

MEGHIVÓ.

A budapesti Unitárius Egyházházközség, szervezkedésének és fennállásának 50 éves fordulójára emlékére, az unitárius templomban (V. ker., Koháry-u. 4.) 1926 szeptember 25-én (szombaton) d. u. 6 órakor diszközgyűlést tart, melyre Híveinket és Jóakaróinkat szeretettel meghívja a Gondnokság. Budapest, 1926 szept. 10. A diszközgyűlés sorrendje: 1. Gyülekezeti ének. 2. Bibliaolvasás — ima. 3. Orgona-ábránd. 4. Elnöki megnyitó. 5. Ötven év krónikája. 6. Üdvözetek. 7. Záróima. 8. Himnusz. Diszközgyűlés után este 8 órakor a „Magyar Világ“ étterem teli kerjében (V., Alkotmány-u. 31) dr. W. H. Drummond és neje társaságában szeretetvendégség, melyre a résztvevni szándékozók szeptember 22-ig levelezőlapon jelentkezni sziveskedjenek. Egy teríték ára (itallal együtt): 4 pengő (50.000 korona).

Egy nagy unitárius

Dr. Charles William Eliot 1834—1926

Egy pár hónappal ezelőtt, jul. 4.-én ünnepelték meg Amerikában az Egyesült Államok függetlenségének 150.-ik évfordulóját. Ezen a napon velük ünnepeltek széles e világon mindenütt, ahol az alkotmányosságot tartják az állami élet biztos alapjának. Nem szabad véletlenségnek tekintenünk, hanem inkább isteni irányítást kell látnunk abban a történelmi tényben, hogy aközül a négy férfi közül, kiket mint legkiválóbbakat, a Szenátus akkor az új alkotmány kidolgozásával bízott meg, három Jeffersonnal az élükön, unitárius ember volt. Unitárius ember szövegezte meg a híres »Függetlenségi Nyilatkozat«-ot, melyet mint egy szent Magna Charta-t, minden hű amerikai polgári család bibliája és imakönyve mellett őriz. 150 esztendővel ezelőtt, — ezidőszert — a világ leghatalmasabb és leggazdagabb állama, az Amerikai Egyesült Államok fundamentumának kiépítésében tulajdonképen az unitárius keresztény vallás politikai jelentése érvényesült. Azóta is, mint hogyha csak szent örökség képen vették volna őseiktől a vezetést és a jó példaadást, az állam tovább építésének és szellemi irányításának munkájában az unitáriusok mindig legelől jártak úgy, hogy a nemzetnek az unitárius egyház adott aránylag a legtöbb vezérférfit. Vezetnek a közéletben, nemzetgazdasági és szellemi, tudományos és művészi életében egyaránt úgy, hogy mindezekre maradandóan ráütöttek vallásos hitük történelemformáló bélyegét.

A vezérek egyik kiváló alakja állott ki most a földön élők sorából, a 92 éves Dr. Charles William Eliot, Sámuel A Eliot, az Amerikai Unitárius Társulat elnökének édes apja. Amiképen Deák Ferencet, a magyar nemzet azzal tisztelte meg, hogy őt a haza bölcsének nyilvánította, Dr. Charles W. Eliotot Amerikában még életében mindenki az állam legelső polgárának tartotta.

Egy ember, ki életpályáját isteni kijelentés alapján választotta meg és e kijelentés alapján teljesítette annak minden feladatát. Finom érzékkel hallotta meg az égi sugallatot, hogy nemzete nevelője legyen és úgy szolgálja embertársait és az Istent. Király lehetett volna, acélkirály vagy petróleum király, hiszen pályája kezdetén az ifjú kémikus a különböző vállalatoktól fényesebbnél fényesebb ajánlatokat kapott, de nem lett király, sőt a legfényesebb politikai kariért (Amerika követe Londonban) is visszautasította, mert érezte, hogy neki ott van a helye, hol egy nagyra hivatott nemzet számára kell vezéreket nevelni. 35 éves korában már a Harvard egyetem elnöke lett. Korának vezető férfiai közül többen, még hitrokonai: Edward Everett Hale, Francis Parkman, R. W. Emerson is ellenezték, hogy ő az elnöki székbe kerüljön, de még sem hátrált meg, mert hallotta az égi sugallatot, hogy neki ép ott van a helye s ott tehet legtöbbet nemzetéért és az egész emberiségért.

40 évig volt a Harvard egyetem elnöke (Rector

Magnificus)! Hogy ez mit jelent, ahhoz előbb tudni kell, hogy mit jelent a Harvard egyetem az Egyesült Államoknak és hogy mit jelent ma az Egyesült Államok ereje és hatalma a világnak. Eredetileg ezt az egyetemet is az Unitárius alkotó erő teremtette és adta a tudományos világnak. S azóta is — bár az egyetem tisztán tudományos érdek szolgálatában áll és az elnöki méltóság semmiféle fejtételhez egyébbhez mint szellemi és erkölcsi arravalóságához kötve nincs, — még nem volt eset rá, hogy az egyetem elnöke ne mindig unitárius ember lett volna. A Harvard egyetemet az amerikai köztudat a nemzet agyvelelének hívja. Itt termett az a szellemi erő, mely az őserdők vad rengetegén át utat vágott a művelődésnek Bostontól Sanfranciskó-ig, Canadától Mexicóig s lánggra gyújtott egy szédületesen fejlődő ifjú kulturát, melynek ragyogása kezd már árnyékot vetni a vén Európára. Ennek az egyetemnek volt 40 éven át valóságos lelke Dr. Charles W. Eliot. Így érthető meg az az általános elismert megállapítás róla, hogy a történelem folyamán kevés ember gyakorolt nemzetének kulturális fejlődésére oly nagy és oly áldásos hatást, mint épen Dr. Charles W. Eliot.

Lord Bryce, egyházunk és fajunk lelkes barátja, Anglia egykori washingtoni követe, ki maga is az unitárius hit emlőjén táplálkozott, egy alkalommal ezt a kijelentést tette: »ha lesznek még az Uniónak nagy férfiai, bizonyára csak a jellemvonások fogják őket nagygyá tenni, amelyek Amerika legnagyobb fiának, Dr. Charles W. Eliotnak egyéniségében találhatók fel legteljesebb mértékben.

Addig, amíg az Unitárius hit ilyen férfiakat nevel, nekünk sem szabad csüggedni, kik az Atlanti ocean innenső oldalán élünk.

Dr. Csiki Gábor

Mit hisznek az unitáriusok?

1. Hiszünk egy Istenben, aki teremtette ezt a végtelen világot, s benne az emberiséget. Ez az Isten egy és oszthatatlan, örökkévaló Lélek; lényegében és személyében egy tökéletes erkölcsi egység, akiben nincs soha változás, avagy változásnak árnyéka. Kire nézve mondja Urunk Jézus, ami tanítómesterünk, az ő tanítványainak minden korban és minden népek között: »Legyetek tökéletesek, mint a ti mennyei Atyátok tökéletes.« Ő adja a mi napi kenyerünket, Ő ruházza fel a mező liliomát, Ő visel hü gondot az égi madárra, Ő vezérli utját az utban bujdosónak. Élő Isten Ő, aki végtelen szereteténél és irgalmánál fogva még az ő tékozló fiának is megbocsát. Élő Isten Ő, akiben és aki által élnek mindenek a mennyen és a földön.

Bibliái idézetek: 1. Móz. I, 1—27. Gal. III, 20. Ján. IV, 24. Jak. I, 17. Máté V, 48. Máté VI, 11, 26—29. Zsol. CXXXIX, 7—10. Luk. XV, 11—32, 1 Kor. VIII, 6, 1. Ján. IV, 16.

2. Hiszünk Jézus Krisztusban, aki Istennek szent fia. Nekünk tesvérünk és példaadónk, tanítómesterünk és idvességre vezérlő kalauzunk, aki azért jött a világra, hogy bizonyosságot tegyen az igazságról. Az ő születése — örömhír: evangélium a föld összes népei-

Egy nagy unitárius

Dr. Charles William Eliot 1834—1926

Egy pár hónappal ezelőtt, jul. 4.-én ünnepelték meg Amerikában az Egyesült Államok függetlenségének 150.-ik évfordulóját. Ezen a napon velük ünnepeltek széles e világon mindenütt, ahol az alkotmányosságot tartják az állami élet biztos alapjának. Nem szabad véletlenségnek tekintenünk, hanem inkább isteni irányítást kell látnunk abban a történelmi tényben, hogy aközül a négy férfi közül, kiket mint legkiválóbbakat, a Szenátus akkor az új alkotmány kidolgozásával bízott meg, három Jeffersonnal az élükön, unitárius ember volt. Unitárius ember szövegezte meg a híres »Függetlenségi Nyilatkozat«-ot, melyet mint egy szent Magna Charta-t, minden hü amerikai polgári család bibliája és imakönyve mellett őriz. 150 esztendővel ezelőtt, — ezidőszertint — a világ leghatalmasabb és leggazdagabb állama, az Amerikai Egyesült Államok fundamentumának kiépítésében tulajdonképen az unitárius keresztény vallás politikai jelentése érvényesült. Azóta is, mint hogyha csak szent örökség képen vették volna őseiktől a vezetést és a jó példaadást, az állam tovább építésének és szellemi irányításának munkájában az unitáriusok mindig legelől jártak úgy, hogy a nemzetnek az unitárius egyház adott aránylag a legtöbb vezérférfit. Vezetnek a közéletben, nemzetgazdasági és szellemi, tudományos és művészi életében egyaránt úgy, hogy mindezekre maradandóan ráütötték vallásos hitük történelemformáló bélyegét.

A vezérek egyik kiváló alakja állott ki most a földön élők sorából, a 92 éves Dr. Charles William Eliot, Sámuel A. Eliot, az Amerikai Unitárius Társulat elnökének édes apja. Amiképen Deák Ferencet, a magyar nemzet azzal tisztelte meg, hogy őt a haza bölcsének nyilvánította, Dr. Charles W. Eliotot Amerikában még életében mindenki az állam legelső polgárának tartotta.

Egy ember, ki életpályáját isteni kijelentés alapján választotta meg és e kijelentés alapján teljesítette annak minden feladatát. Finom érzékkel hallotta meg az égi sugallatot, hogy nemzete nevelője legyen és úgy szolgálja embertársait és az Istent. Király lehetett volna, acélkirály vagy petróleum király, hiszen pályája kezdetén az ifjú kémikus a különböző vállalatoktól fényesebbnél fényesebb ajánlatokat kapott, de nem lett király, sőt a legfényesebb politikai kariért (Amerika követe Londonban) is visszautasította, mert érezte, hogy neki ott van a helye, hol egy nagyra hivatott nemzet számára kell vezéreket nevelni. 35 éves korában már a Harvard egyetem elnöke lett. Korának vezető férfiai közül többen, még hitrokonai: Edward Everett Hale, Francis Parkman, R. W. Emerson is ellenezték, hogy ő az elnöki székbe kerüljön, de még sem hátrált meg, mert hallotta az égi sugallatot, hogy neki ép ott van a helye s ott tehet legtöbbet nemzetéért és az egész emberiségért.

40 évig volt a Harvard egyetem elnöke (Rector

Magnificus)! Hogy ez mit jelent, ahhoz előbb tudni kell, hogy mit jelent a Harvard egyetem az Egyesült Államoknak és hogy mit jelent ma az Egyesült Államok ereje és hatalma a világnak. Eredetileg ezt az egyetemet is az Unitárius alkotó erő teremtette és adta a tudományos világnak. S azóta is — bár az egyetem tisztán tudományos érdek szolgálatában áll és az elnöki méltóság semmiféle fejtételhez egyébbhez mint szellemi és erkölcsi arravalóságához kötve nincs, — még ma em volt eset rá, hogy az egyetem elnöke ne mindig unitárius ember lett volna. A Harvard egyetemet az amerikai köztudat a nemzet agyvelejenek hívja. Itt termett az a szellemi erő, mely az őserdők vad rengetegén át utat vágott a művelődésnek Bostontól Sanfranciskó-ig, Canadától Mexicóig s lánggra gyújtott egy szédületesen fejlődő ifjú kulturát, melynek ragyogása kezd már árnyékot vetni a vén Európára. Ennek az egyetemnek volt 40 éven át valóságos lelke Dr. Charles W. Eliot. Így érthető meg az az általánosan elismert megállapítás róla, hogy a történelem folyamán kevés ember gyakorolt nemzetének kulturális fejlődésére oly nagy és oly áldásos hatást, mint épen Dr. Charles W. Eliot.

Lord Bryce, egyházunk és fajunk lelkes barátja, Anglia egykori washingtoni követe, ki maga is az unitárius hit emelőjén táplálkozott, egy alkalommal ezt a kijelentést tette: »ha lesznek még az Uniónak nagy férfiai, bizonyára csak a jellemvonások fogják őket nagygyá tenni, amelyek Amerika legnagyobb fiának, Dr. Charles W. Eliotnak egyéniségében találhatók fel legteljesebb mértékben.

Addig, amíg az Unitárius hit ilyen férfiakat nevel, nekünk sem szabad csüggedni, kik az Atlanti oceán innenső oldalán élünk.

Dr. Csiki Gábor

Mit hisznek az unitáriusok?

1. Hiszünk egy Istenben, aki teremtette ezt a végtelen világot, s benne az emberiséget. Ez az Isten egy és oszthatatlan, örökkévaló Lélek; lényegében és személyében egy tökéletes erkölcsi egység, akiben nincs soha változás, avagy változásnak árnyéka. Kire nézve mondja Urunk Jézus, ami tanítómesterünk, az ő tanítványainak minden korban és minden népek között: »Legyetek tökéletesek, mint a ti mennyei Atyátok tökéletes.« Ő adja a mi napi kenyerünket, Ő ruházza fel a mező liliomát, Ő visel hü gondot az égi madárra, Ő vezérli utját az utban bujdosónak. Élő Isten Ő, aki végtelen szereteténél és irgalmánál fogva még az ő tékozló fiának is megbocsát... Élő Isten Ő, akiben és aki által élnek mindenek a mennyen és a földön.

Bibliái idézetek: 1. Móz. I. 1—27. Gal. III. 20. Ján. IV. 24. Jak. I. 17. Máté V. 48. Máté VI. 11. 26—29. Zsol. CXXXIX. 7. 10. Luk. XV. 11—32. 1 Kor. VIII. 6. 1. Ján. IV. 16.

2. Hiszünk Jézus Krisztusban, aki Istennek szent fia. Nekünk tesvérünk és példaadónk, tanítómesterünk és idvességre vezérlő kalauzunk, aki azért jött a világra, hogy bizonyosságot tegyen az igazságról. Az ő születése — örömhír: evangelium a föld összes népei-

Egy nagy unitárius

Dr. Charles William Eliot 1834—1926

Egy pár hónappal ezelőtt, jul. 4.-én ünnepeltek meg Amerikában az Egyesült Államok függetlenségének 150.-ik évfordulóját. Ezen a napon velük ünnepeltek széles e világon mindenütt, ahol az alkotmányosságot tartják az állami élet biztos alapjának. Nem szabad véletlenségnek tekintenünk, hanem inkább isteni irányítást kell látnunk abban a történelmi tényben, hogy aközül a négy férfi közül, kiket mint legkiválóbbakat, a Szenátus akkor az új alkotmány kidolgozásával bízott meg, három Jeffersonnal az élükön, unitárius ember volt. Unitárius ember szövegezte meg a híres »Függetlenségi Nyilatkozat«-ot, melyet mint egy szent Magna Charta-t, minden hű amerikai polgári család bibliája és imakönyve mellett őriz. 150 esztendővel ezelőtt, — ezidőszertint — a világ leghatalmasabb és leggazdagabb állama, az Amerikai Egyesült Államok fundamentumának kiépítésében tulajdonképen az unitárius keresztény vallás politikai jelentése érvényesült. Azóta is, mint hogyha csak szent örökség képen vették volna őseiktől a vezetést és a jó példaadást, az állam tovább építésének és szellemi irányításának munkájában az unitáriusok mindig legelől jártak úgy, hogy a nemzetnek az unitárius egyház adott aránylag a legtöbb vezérférfit. Vezetnek a közéletben, nemzetgazdasági és szellemi, tudományos és művészi életében egyaránt úgy, hogy mindezekre maradandóan ráütötték vallásos hitük történelemformáló bélyegét.

A vezérek egyik kiváló alakja állott ki most a földön élők sorából, a 92 éves Dr. Charles William Eliot, Sámuel A Eliot, az Amerikai Unitárius Társulat elnökének édes apja. Amiképen Deák Ferencet, a magyar nemzet azzal tisztelte meg, hogy őt a haza bölcsének nyilvánította, Dr. Charles W. Eliotot Amerikában még életében mindenki az állam legelső polgárának tartotta.

Egy ember, ki életpályáját isteni kijelentés alapján választotta meg és e kijelentés alapján teljesítette annak minden feladatát. Finom érzékkel hallotta meg az égi sugallatot, hogy nemzete nevelője legyen és úgy szolgálja embertársait és az Istent. Király lehetett volna, acélkirály vagy petróleum király, hiszen pályája kezdetén az ifjú kémikus a különböző vállalatoktól fényesebbnél fényesebb ajánlatokat kapott, de nem lett király, sőt a legfényesebb politikai kariért (Amerika követe Londonban) is visszautasította, mert érezte, hogy neki ott van a helye, hol egy nagyra hivatott nemzet számára kell vezéreket nevelni. 35 éves korában már a Harvard egyetem elnöke lett. Korának vezető férfiai közül többen, még hitrokonai: Edward Everett Hale, Francis Parkman, R. W. Emerson is elleneztek, hogy ő az elnöki székbe kerüljön, de még sem hátrált meg, mert hallotta az égi sugallatot, hogy neki ép ott van a helye s ott tehet legtöbbet nemzetéért és az egész emberiségért.

40 évig volt a Harvard egyetem elnöke (Rector

Magnificus) ! Hogy ez mit jelent, ahhoz előbb tudni kell, hogy mit jelent a Harvard egyetem az Egyesült Államoknak és hogy mit jelent ma az Egyesült Államok ereje és hatalma a világnak. Eredetileg ezt az egyetemet is az Unitárius alkotó erő teremtette és adta a tudományos világnak. S azóta is — bár az egyetem tisztán tudományos érdek szolgálatában áll és az elnöki méltóság semmiféle fejtételhez egyébbhez mint szellemi és erkölcsi arravalóságához kötve nincs, — még ma em volt eset rá, hogy az egyetem elnöke ne mindig unitárius ember lett volna. A Harvard egyetemet az amerikai köztudat a nemzet agyvelejeének hívja. Itt termett az a szellemi erő, mely az őserdők vad rengetegén át utat vágott a művelődésnek Bostontól Sanfranciskó-ig, Canadától Mexicóig s lánggra gyújtott egy szédületesen fejlődő ifjú kulturát, melynek ragyogása kezd már árnyékot vetni a vén Európára. Ennek az egyetemnek volt 40 éven át valóságos lelke Dr. Charles W. Eliot. Így érthető meg az az általánosan elismert megállapítás róla, hogy a történelem folyamán kevés ember gyakorolt nemzetének kulturális fejlődésére oly nagy és oly áldásos hatást, mint épen Dr. Charles W. Eliot.

Lord Bryce, egyházunk és fajunk lelkes barátja, Anglia egykori washingtoni követe, ki maga is az unitárius hit emlőjén táplálkozott, egy alkalommal ezt a kijelentést tette: »ha lesznek még az Uniónak nagy férfiai, bizonyára csak a jellemvonások fogják őket naggyá tenni, amelyek Amerika legnagyobb fiának, Dr. Charles W. Eliotnak egyéniségében találhatók fel legteljesebb mértékben.

Addig, amíg az Unitárius hit ilyen férfiakat nevel, nekünk sem szabad csüggedni, kik az Atlanti oceán innenső oldalán élünk.

Dr. Csiki Gábor

Mit hisznek az unitáriusok?

1. Hiszünk egy Istenben, aki teremtette ezt a végtelen világot, s benne az emberiséget. Ez az Isten egy és oszthatatlan, örökkévaló Lélek; lényegében és személyében egy tökéletes erkölcsi egység, akiben nincs soha változás, avagy változásnak árnyéka. Kire nézve mondja Urunk Jézus, a mi tanítómesterünk, az ő tanítványainak minden korban és minden népek között: »Legyetek tökéletesek, mint a ti mennyei Atyátok tökéletes.« Ő adja a mi napi kenyerünket, Ő ruházza fel a mező liliomát. Ő visel hű gondot az égi madárra, Ő vezérli utját az utban bujdosónak. Élő Isten Ő, aki végtelen szereteténél és irgalmánál fogva még az ő tékozló fiának is megbocsát. . . . Élő Isten Ő, akiben és aki által élnek mindenek a mennyen és a földön.

Bibliai idézetek: 1. Móz. I, 1—27. Gal. III, 20. Ján. IV, 24. Jak. I, 17. Máté V, 48. Máté VI, 11. 26—29. Zsol. CXXXIX, 7—10. Luk. XV, 11—32. 1 Kor. VIII, 6. 1. Ján. IV, 16.

2. Hiszünk Jézus Krisztusban, aki Istennek szent fia. Nekünk tesvérünk és példaadónk, tanítómesterünk és idvességre vezérlő kalauzunk, aki azért jött a világra, hogy bizonyosságot tegyen az igazságról. Az ő születése — örömhír: evangelium a föld összes népei-

nek, mert ő a békeesség fejedelme. Törvénye a szeretet, melynek parancsa ma is mindnyájunkat kötelez: »Szeresd a te Uradat Istenedet teljes szivedből és minden erődből. — Szeresd felebarátodat, úgy mint magadat. — És bocsáss meg még ellenségeidnek is.« Élete és munkája eszménykép, melyet követve Istenhez, az égi Atyához közelebb juthatunk; s az ő földi gyermekei között, a testvériség szent jegyében, építhetjük nemzedékről-nemzedékre a mennyei országot. Halála és áldozattétele: örök vértanúság, melynek áldásaiban csak azok a hívő lelkek, azok az igazi tanítványok részesülnek, akik maguk is hasonló áldozatra készek.

Bibliai idézetek: Máté XVI. 16. Ján. VIII. 40. XIII. 13—15. XVIII. 37. Márk. III. 35. Luk. II. 10—11. 13—14. Máté XXII. 37—40. Márk. XII. 29—31. Luk. X. 27. I. Tim. II. 5. Ján. VI. 44—47. Luk. XXIII. 34. XXIII. 46. Máté XXXV. 34. Ján. XIV. 6. Márk VIII. 31—37. 1 Kor. XV. 20. Ef. II. 5. Filip. I. 29.

3. Hisszük a Szentleket. Istennek jóra vezérlő erejét, melynek segítségével híven és igazán betölthetjük e földön emberi hivatásunkat és isteni küldetésünket. Ez a Szentlélek, az igazság lelke, világosítja meg a mi véges értelmünket; ez a Szentlélek, a szeretet lelke, tisztítja meg a mi szívünket minden földi salaktól; ez a Szentlélek, az isteniúság Lelke, erősíti meg a mi törékeny emberi akaratunkat, hogy a jóban állhatatosan megmaradjunk. Ez a Lélek az Isten ajándéka, épen úgy, mint a mi boldogító hitünk és meggyőződésünk is, melvért tűrni és szenvedni, melynek diadalát minden áldozattal előmozdítani szent kötelességünk.

Bibliai idézetek: Ján. III. 34. — XIV. 16—17. — 26. 2. Tim. I. 7. Zsid. I. 9. 2. Pét. I. 21. Ján. III. 8. Ef. II. 8. Luk. VI. 22. Máté V. 10—12. Zsid. I. 14.

4. Hisszük egy közös keresztény anyaszentegyházat, amelyben otthon érzi magát minden faj és minden felekezet. Ennek az anyaszentegyháznak a tagjai az Ur Jézus Krisztust vallják mesteröknek. Céljok: e földön Isten országának terjesztése, és az emberek testvéri közösségének egyetértésen és kölcsönös megbecsülésen nyugvó békés, munkás, boldog élete. Ebben az anyaszentegyházban nincsenek urak és szolgák; nincs első és utolsó. Itt mindenki annyit ér, amennyit buzgó imádsága és kitartó munkája, hite, reménye, és áldozó szeretete által kiérdemel magának. Látható egyháza a láthatatlan Istennek, akiben élünk, mozgunk és vagyunk.

Bibliai idézetek: Rom. XII. 5. I. Tim. III. 15. Tit. II. 11—12. Rom. XV. 1—2. Luk. XVII. 20—21. 1. Tim. II. 4. Luk. XXII. 26. Jak. V. 16. II. 26. 1 Kor. XIII. 1—3. 13. Jak. I. 6. 2. Kor. IV. 18.

5. Hisszük a bűnök bocsánatát. Amiért a »Miatyánk«-ban így imádkozunk: »És bocsásd meg a mi vétkeinket.« Isten, az égi Atya, nyújtja nekünk ezt a bocsánatot, ezt a lelki megkönnyebbülést, hogy ha elkövetett vétkeinket, keserű könnyek között őszintén megbánjuk s nemcsak javulást ígériünk, hanem a megismert jó és igaz úton állhatatosan megma-

radunk. Ilyen módon várjuk és reméljük a kiengesztelődést, melyet Jézus, a mi nagy Mesterünk, a tékozló fiúról szóló gyönyörű példázatban örökölt. Az ő szellemében és az ő magasztos példája szerint, mi is készek vagyunk megbocsájtani azoknak, akik mi ellenünk vétkeztek. Ebben áll legközelebb az emberi gyarlóság az isteni tökéletességhez.

Bibliai idézetek: Máté VI. 12. 14—15. Jak. IV. 7. Ján. I. 3. VIII. 7. Márk. I. 4—5. Zsolt. CXLV. 8. Tit. III. 5. Csel. II. 38. Luk. IX. 56. III. 3—9. VI. 31. Jan. VIII. 11. 1 Kor. III. 23. VI. 17.

6. Hisszük az örök életet. Azt az új eget és új földet, amelyben lakozik az igazság. Azt a magasabb rendű, tisztult és átszellemült életet, amelyre ez a földi világ csak előkészület. Ebben az időn és téren felülemelkedő életben eltűnnek a földi világnak bántó fonásai, jóvátételnek annak igazságtalanságai: akik vetnek könnyhullatással, ott aratnak nagy örömmel. Erre az életre utal bennünket a mi urunk Jézus Krisztusnak dicsőségesen megfutott földi pályája, amelynek utolsó stációja a kereszten minden hívő keresztényre nézve azt jelenti, hogy az igazi út csak a síron túl kezdődik. A »Consummantum est« (elvégeztetett) nem a megörlő, a megsemmisítő véget jelenti, hanem egy újabb, egy dicsőbb lét kezdetét. Ha ő vele halunk meg, vele fel is támadunk: »Legyetek tökéletesek, mint a ti mennyei Atyátok tökéletesek.« Az örökélet ígérete — ítélet és megnyugtató, vigasztalás és lelki erő a hívő léleknek minden időben. Sokkal bizonyosabb, élő valóság, mint a percek és párának tovatűnő árnyék élete.

Bibliai idézetek: 2. Pét. III. 13—14. Zsid. XIII. 14. Csel. I. 11. II. 28. 2 Kor. V. 1. 19. Zsolt. 126. V. Thess. IV. 16. Máté V. 48. Ján. XVI. 25. 1. Kor. XV. 42—44. XIII. 12. 2. Kor. V. 2—8. Ézs. 40. 6. 7. J. M.

HIREK.

Telefonszámunk: Lipót 974—24

Istentiszteleteink a fővárosban. Minden vasárnap d. e. 11 órakor az V., **Koháry-utcai** templomban. Minden hó **második** vasárnapján d. u. 4 órakor a a VIII., **Csobánc-utcai** elemi iskolában. Legközelebbi Istentisztelet tehát a Csobánc-utcában október 10-én lesz.

Esketést, keresztelést, temetést egy nappal előbb kell bejelenteni. Ezt saját érdekében mindenki tartsa szem előtt. Hivatalos órák: délelőtt 9—12-ig, délután 3—5-ig.

Nőszövetségünk minden hó **második** csütörtökén délután 5 órakor tartja üléseit a lelkészi hivatalban, ugyanakkor bibliamagyarázat.

Rendőreink részére külön Istentiszteletet tartunk minden hó **harmadik** csütörtökén este 6 órakor.

Angol nyelvtanítás az idén is folyik. A Misszióház egyik missziós munkája ez, amely ezért ingyenes. A tanfolyamon bárki résztvehet. Jelent

nek, mert ő a békesség fejedelme. Törvénye a szeretet, melynek parancsa ma is mindnyájunkat kötelez: »Szeresd a te Uradat Istenedet teljes szivedből és minden erődből. — Szeresd felebarátodat, úgy mint magadat. — És bocsáss meg még ellenségeidnek is.« Élete és munkája eszménvkép, melyet követve Istenhez, az égi Atyához közelebb juthatunk; s az ő földi gyermekei között, a testvériség szent jegyében, építhetjük nemzedékről-nemzedékre a mennyei országot. Halála és áldozattétele: örök vértanúság, melynek áldásaiban csak azok a hívő lelkek, azok az igazi tanítványok részesülnek, akik maguk is hasonló áldozatra készek.

Bibliái idézetek: Máté XVI. 16. Ján. VIII. 40. XIII. 13—15. XVIII. 37. Márk. III. 35. Luk. II. 10—11. 13—14. Máté XXII. 37—40. Márk. XII. 29—31. Luk. X. 27. I. Tim. II. 5. Ján. VI. 44—47. Luk. XXIII. 34. XXIII. 46. Máté XXXV. 34. Ján. XIV. 6. Márk VIII. 31—37. I. Kor. XV. 20. Ef. II. 5. Filip. I. 29.

3. Hisszük a Szentlelket. Istennek jóra vezérlő erejét, melynek segítségével híven és igazán betölthetjük e földön emberi hivatásunkat és isteni küldetésünket. Ez a Szentlélek, az igazság lelke, világosítja meg a mi zűvös értelmünket; ez a Szentlélek, a szeretet lelke, tisztítja meg a mi szívünket minden földi salaktól; ez a Szentlélek, az isteni fiúság Lelke, erősíti meg a mi törékeny emberi akaratunkat, hogy a jóban állhatatosan megmaradjunk. Ez a Lélek az Isten ajándéka, épen úgy, mint a mi boldogító hitünk és meggyőződésünk is, melyért tünni és szenvedni, melynek diadalát minden áldozattal előmozdítani szent kötelességünk.

Bibliái idézetek: Ján. III. 34. — XIV. 16—17. — 26. 2. Tim. I. 7. Zsid. I. 9. 2. Pét. I. 21. Ján. III. 8. Ef. II. 8. Luk. VI. 22. Máté V. 10—12. Zsid. I. 14.

4. Hisszünk egy közönséges keresztény anyaszentegyházat, amelyben otthon érzi magát minden faj és minden felekezet. Ennek az anyaszentegyháznak a tagjai az Ur Jézus Krisztust vallják mesteröknek. Céljok: e földön Isten országának terjesztése, és az emberek testvéri közösségének egyetértésen és kölcsönös megbecsülésen nyugvó békés, munkás, boldog élete. Ebben az anyaszentegyházban nincsenek urak és szolgák; nincs első és utolsó. Itt mindenki annyit ér, amennyit buzgó imádsága és kitartó munkája, hite, reménye, és áldozó szeretete által kiérdemel magának. Látható egyháza a láthatatlan Istennek, akiben élünk, mozgunk és vagyunk.

Bibliái idézetek: Rom. XII. 5. I. Tim. III. 15. Tit. II. 11—12. Rom. XV. 1—2. Luk. XVII. 20—21. I. Tim. II. 4. Luk. XXII. 26. Jak. V. 16. II. 26. I. Kor. XIII. 1—3. 13. Jak. I. 6. 2. Kor. IV. 18.

5. Hisszük a bűnök bocsánatát. Amiért a »Miatyánk«-ban így imádkozunk: »És bocsásd meg a mi vétkeinket.« Isten, az égi Atya, nyújtja nekünk ezt a bocsánatot, ezt a lelki megkönnyebbülést, hogy ha elkövetett vétkeinket, keserű könnyek között őszintén megbánjuk s nemcsak javulást ígérünk, hanem a megismert jó és igaz úton állhatatosan megma-

radunk. Ilyen módon várjuk és reméljük a kiengesztelődést, melyet Jézus, a mi nagy Mesterünk, a tékozló fiúról szóló gyönyörű példázatban örökített. Az ő szellemében és az ő magasztos példája szerint, mi is készek vagyunk megbocsájtani azoknak, akik mi ellenünk vétkeztek. Ebben áll legközelebb az emberi gyarlóság az isteni tökéletességhez.

Bibliái idézetek: Máté VI. 12. 14—15. Jak. IV. 7. Ján. I. 3. VIII. 7. Márk. I. 4—5. Zsolt. CXLV. 8. Tit. III. 5. Csel. II. 38. Luk. IX. 56. III. 3—9. VI. 31. Jan. VIII. 11. I. Kor. III. 23. VI. 17.

6. Hisszük az örök életet. Azt az új eget és új földet, amelyben lakozik az igazság. Azt a magasabb rendű, tisztult és átszellemült életet, amelyre ez a földi világ csak előkészület. Ebben az időn és téren felülemelkedő életben eltűnnek a földi világnak bántó fonákságai, jóvátételnek annak igazságtalanságai: akik vetnek könnyhullatással, ott aratnak nagy örömmel. Erre az életre utal bennünket a mi urunk Jézus Krisztusnak dicsőségesen megfutott földi pályája, amelynek utolsó stációja a kereszten minden hívő kereszténvre nézve azt jelenti, hogy az igazi út csak a síron túl kezdődik. A »Consummantum est« (elvégeztetett) nem a megörlő, a megsemmisítő véget jelenti, hanem egy újabb, egy dicsőbb lét kezdetét. Ha ő vele halunk meg, vele fel is támadunk: »Legyetek tökéletesek, mint a ti mennyei Atyátok tökéletes.« Az örökélet ígérete — ítélet és megnyugtató, vigasztalás és lelki erő a hívő léleknek minden időben. Sokkal bizonyosabb, élő valóság, mint a perenek és párának tovatűnő árnyék élete.

Bibliái idézetek: 2. Pét. III. 13—14. Zsid. XIII. 14. Csel. I. 11. II. 28. 2. Kor. V. 1. 19. Zsolt. 126. V. Thess. IV. 16. Máté V. 48. Ján. XVI. 25. 1. Kor. XV. 42—44. XIII. 12. 2. Kor. V. 2—8. Ézs. 40. 6. 7. J. M.

HIREK.

Telefonszámunk: Lipót 974—24

Istentiszteleteink a fővárosban. Minden vasárnap d. e. 11 órakor az V., **Koháry-utcai** templomban. Minden hó **második** vasárnapján d. u. 4 órakor a a VIII., **Csobánc-utcai** elemi iskolában. Legközelebbi Istentisztelet tehát a Csobánc-utcában október 10-én lesz.

Esketést, keresztelést, temetést egy nappal előbb kell bejelenteni. Ezt saját érdekében mindenki tartsa szem előtt. Hivatalos órák: délelőtt 9—12 ig, délután 3—5-ig.

Nőszövetségünk minden hó **második** csütörtökén délután 5 órakor tartja üléseit a lelkészi hivatalban, ugyanakkor bibliamagyarázat.

Rendőreink részére külön Istentiszteletet tartunk minden hó **harmadik** csütörtökén este 6 órakor.

Angol nyelvtanítás az idén is folyik. A Misszióház egyik missziós munkája ez, amely ezért ingyenes. A tanfolyamon bárki résztvehet. Jelent

kezni lehet október 4-én délután 5 órakor a lelkeszi hivatalban. V., Koháry-utca 4. Tanfolyamvezető dr. Csiki Gábor.

Lakásváltoztatás esetén egy levelező-lapon kériünk értesítést az új címről, hogy lapunkat pontosan kézbesíthessük.

Ha egy családban betegség, vagy egyéb baj támad, ha valamely család tagja kórházi ápolás alá kerül, hozzátartozói levélben vagy telefonon értesítsék a lelkeszi hivatalt erről, hogy amennyire erőnktől telik, onyhítsuk testi-lelki fájdalmát szenvedő testvérünknek.

A vallástani oktatás szeptember 16-án megkezdődött, abban a csoport és órabeosztásban, amelyben eddig is volt. Az órarend ez; **Hétfő** délután fél 3—4-ig a VIII., Dugonich-utcai elemi iskolában. Fél 5—6-ig a X., Százados-uti polgári leányiskolában, III. em. **Kedd** délután fél 3—4-ig a VIII., Üllői-ut 54. polgári iskolában. Fél 5—6-ig az I., Váli-utcai elemi iskolában. **Szerda** (kéthetenként) **Pesterzsébeten** délután 2—3-ig az Erzsébet-uti elemi iskolában. 4—5-ig **Pestszentlőrincen**, a Wlassics-utcai elemi iskolában. Következő szerdán délután 4—5-ig **Rákospalotán**, a Dobó-utcai polgári iskolában. **Csütörtök** délután fél 3—4-ig a VII., Barcsay-utcai gimnáziumban, fél 5—6-ig a VII. Aréna-út 25. sz. polgári leányiskolában. **Pentek** délután fél 3—4-ig az I. ker. Attila-utca 1—3. sz. gimnáziumban, fél 5—6-ig a II. Medve-utcai polgári iskolában. **Szombat** délután 3—6-ig az V. Koháry-utca 4. sz. lelkeszi hivatalban. A lelkeszi hivatal felhívja a szülőket, hogy a közölt órarend szerinti legközelebb eső csoportba pontosan küldjék tanuló gyermekeiket, vallástanra.

Főtanács Kolozsvárt. E hó 19-én tartja erdélyi egyházunk ideai főtanácsát Kolozsvárt. A rendes kereteken túl kiterjedő ünnepélyességet ad ideai főtanácsunknak az, hogy Ferenc József 91 éves püspökünk püspökké történt választásának 50 éves évfordulóját is ünneplik ezen a főtanácsoson. Örömmel ünnep ez nemcsak az ősz főpásztorának — kit a jó Isten ilyen ritka kegyelemben részesített — hanem örömmel egyházunknak is, a határokon innen és túl a hegyeken. Rev. Drummond angol hittestvérünk és felesége, akik a mi vendégeink is lesznek, mert ott időznek Kolozsvárt és az angol-amerikai unitáriusok örömmel köszöntésüket viszik erdélyi testvéreinknek.

Az 50 éves budapesti egyházköztség is jubilál. Szept. 25-én este 6 órakor adunk hálát az Úruknak azért az 50 évért, amely alatt anyaegyházzá fejlődött, az ötven évvel ezelőtt még csak hívó, reménykedő »leány«-egyház. Fővárosunk s állami életünk előkelőségeit és a testvér egyházakat is meghívtuk, hogy vegyenek részt örömmünkben. A meghívók mellett kedves híveinket ezúton is hívjuk, jöjjenek, s legyenek résztvevői, mindnyájunk örömeinek, imádságának.

Őszi háláadó ünnepet tartunk szept. 26-án (vasárnap) a rendes istentisztelet idején, úrvacsora osztással. A kenyér Istennek legnagyobb áldása. Adjunk hálát azért mindnyáján.

Véndiákok találkozássra gyűlnek szept. 18-án Kolozsvárra. A régi intézet, öreg és ifjú fiai gyűl-

nek össze a szenvedő »anya« vigasztalására. Isten adja vissza az »öreg diákok« régi ifjú szívét, hogy vigasztalásukból, szeretetükből, új »erők« forrásai nyíljanak az anya számára.

Papi beköszöntő. A budai református egyházköztség lelkeszi állásába szept. 12-én iktatta be apjának Haypál Benőnek helyébe — fiát Haypál Bélát dr. Ravasz László püspök. 2000 ember hallgatta az új lelkesz beköszöntését. Nagy munkára hivatott pásztor az új lelkesz, aki tele van jó szándékkal, hivatás-érzettel, lelkesedéssel, megvan áldva tehetőséggel; személye ígéret arra, hogy apját körülölelő szeretetnek és tiszteletnek, méltó utóda és hordozója lesz. Egyházunk nevében Józán vikárius üdvözölte az ifjú lelkeszt. Isten áldása legyen munkáján.

Ifjúsági Istentisztelet Budapesten szept. 26-án d. u. 4 órakor lesz az V. Koháry-utcai templomban. Tanulóknak kötelező a megjelenés.

Mohács emlékére aug. 29-én ünnepi Istentiszteletet tartottunk budapesti templomunkban. Józán vikárius emlékezett meg e napon nemzeti fájdalomunkról, mely a mohácsi mezőn született meg — a jelen fájdalmas életéről s arról a boldogabb jövőnőről, amely vár bennünket, amely felvirrad ránk akkor, ha Istenben bízó hittel bűnbánó lélekkel hátat fordítunk eddigi életünknek s törhetetlen akarattal munkálkodunk énzetlenül együtt a boldogabb magyar jövőnk feltámadásáért.

Missiói utak Október 3-án **Debreczenben** oszt úrvacsorát híveinknek dr. Csiki Gábor missiói lelkesz Istentisztelet keretében a Kossuth-utcai ref. templomban. Október 10-én **Miskolcson** tart Istentiszteletet Józán Miklós püspöki vikárius a Kún-utcai áll. iskolában d. e. 11 órakor. Ezt megelőzőleg híveink részt vesznek az evangélikus Istentiszteleten. Viszont az unitáriusok úrvacsora vételénél az agendát Duszik Lajos ev. esperes mondja Okt. 17-én, **Szegeden** dr. Csiki Gábor a ref. templomban s ugyancsak okt. 17-én **Pécsett**, Józán Miklós vikárius zárt Istentiszteletet a ref. templomban; úrvacsoraosztással mindkét helyen. Istentisztelet ideje d. e. 11 óra.

Előzetes jelentés! A Magyar Protestáns Nők Országos Szövetsége 1926. évi október havában nagybányai Horihy Miklósné, a kormányzó neje Öfömméltósága fővédősége mellett tartja meg III.-ik országos női-munka kiállítását. Kiállításunk ezuttal is felöleli a szépművészet, iparművészet, házi- és népipar összes ágait, melyek külön-külön csoportosítva fogják bemutatni, hogy mivel foglalkozik ma a magyar asszony? Mire fordítja idejét és mennyire haladt izlésében, tudásában, a nemzeties irány fejlesztésében? A korábbi, minden várakozáson felül sikerült kiállításainkon szerzett tapasztalatainkat a legkészségesebben bocsátjuk a részvenni kívánók rendelkezésére. Különösen azoknak, kik munkájukat értékesíteni is óhajtják, melegen ajánljuk, hogy eziránt el ne mulasszák. Hivatalos helyiségünk: Budapest, VIII., Üllői-ut 24. szám alatt van (telefon: József 151—65), hol levélben bármikor, személyesen minden szerdán a délelőtt

órákban (10—2 óráig) adunk felvilágosítást. Budapest, 1926 augusztus hó. Az elnökség megbizából: dr. Fáy Aladárné, özv. Fábry Edéné, dr. Okolicsányi Zoltánné, Broschko Gusztáv Adolfné, özv. Doros Györgyné, Hubert Ottóné, özv. Sombory Lajosné, dr. Scholt Oszkárné, Gergersen Lujza főtitkár.

A Magyar Prot. Nők Orsz. Szövetsége szövő és varrótanfolyam műhelyét, eddigi (I. Alkotás ucca 39. sz.) helyiségéből, VII. József-ucca 48. sz. alá helyezte át, hol tömegvarrást kiad a szövetség tagjainak, vagy lelkészi hivatalok ajánlatával jelentkezők számára.

Az új műhelyhelyiségben a szövő és varró tanfolyamon kívül, külön-külön kihirdetendő időközökben más női kézimunka és iparművészeti tanfolyamokat is rendez a szövetség. Hunnia csipkeverő, művirág készítő, kalapvarró, szőnyegszövő, fehérnemű és felsőruhavarró tanfolyamok szerveztetnek, kiváló művésznők és munkaerők vezetése mellett. A varrótanfolyam, melyre már most lehet jelentkezni, még szeptember hónapban kezdődik.

A Protestáns Nőszövetség f. évi október elején ismét megtartja szokott országos női-munka kiállítását. A kiállításra elfogadnak minden lehetséges női munkát, képzőművészeti műtárgyakat, irodalmi műveket, iparművészeti, háziipari, háztartási termékeket. Jelentkezni szeptember hónapban lehet a VIII. József-ucca 48. sz. a tanfolyam-műhelyben, kedden d. e. és szombaton d. u.; vagy a Nőszövetség irodájában VIII. Üllői-ut 24 sz. alatt szerdán d. e.

A szövőműhely áruraktárait megtekintésre és bevásárlásaik eszközzésére ajánljuk a vásárló közönségnek. Megrendeléseket is vállal a szövetség szakosztály vezetősége.

Halottaink:

Özv. pákei Pákey Lajosné szül. Fangh Antonia szept. 2-án 63 éves korában Kolozsvárt,

vargyasi dr. Máté Sándor nyug. egy könyvtár ór, aug. 30-án 81 éves korában. Budapesten.

Dr Pruzsinszky Pál ref. nyug. teol. tanár aug. 29-én 65 éves korában Budapesten.

Deák Miklós székelyszentmihályi unitárius lelkész aug. 30-án 65 éves korában meghalt. Szerettei mellett egy eklézsia siratja, kedves szelíd papját, aki szívből tudott imádkozni.

Marossy Ferencz ny. pénzügyigazgató helyettes, miniszteri tanácsos folyó hó 18-án, életének 65-ik, házasságának igaz boldogságban töltött 42-ik évében hirtelen csendesen elhunyt Szegeden. Legyen emléküik áldott.

Felelős kiadó: BIRÓ LAJOS.

Prém János szabómester

hitrokonoknak a napi árnál olcsóbban vállal bármiféle ruhavarrást, fordítást, tisztítást stb.

Lakása: Budapest, VIII., Vig-utca 33. sz.

Két-, három- és négynyüstös
székely házi szöttes
asztalkendők, törülközők, konyharuhák
stb. megrendelhetők:

Deák Miklós

hitrokonunknál

Lakása: II. KER., TÖLGYFA-UTCA

„STUDIUM

KÖNYVESBOLT

Budapest, IV., Múzeum-körut 21. sz.

Telefon: Nagyrészt erdélyiekből
186—87. alakult új vállalat

Szaktankönyvek, szépirodalmi, egyházi és egyetemi tankönyvek raktára. Beszerez és szállít megkapható külföldi és belföldi könyvet és folyóiratot. Vidéki megrendeléseket gyorsan és gondosan elintézi.

BIRTALAN LAJOS

kárpitos és diszitő

BUDAPEST, VII., AKÁCSFA-UTCA 58.

Elvállal angol bőr-, szalon- és függönydiszítéset továbbá szabadon álló ottomán ebédlő-diványok, rugganyos ágybetétek, matracok, ablakrolók készítését és autók párnázását a legjutányosabb áron. Vidékiek soronkívül pontosan kiszolgáltatnak. Szőnyegek, függönyök megóvását és molytalanítását vállalom.

Kitüntetve 1903-ban és 1925-ben.

FÜRSZT ANTAL

divat és orthopäd cipész

Budapest, X. Százados-ut 21 szám.

Javításokat pontosan készíték. Levélhívásra azonnal jövök. Hitrokonoknak jutányos ár.

BERDE LAJOS

cipészüzlete

Budapest, II. Batthyány-utca 48. szám.

Férfi- és női cipőt mérték után készíték. Javítást is vállalok. Mérsékelt árak. Hó és sárcipők szakszerű javítását vállalom.